№ 229 ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20

1906

ԵՐԵՍՈՒՆԶՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 № 229

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիւրակէ և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ

„ՄՇԱԿ“

Լրագիրը արժէ 3 րուբլի: Մի ամսվանը 1 րուբլի:

Կէկէլ Գասպարօվնա և Օլգա Իվանօվնա Պօպօվեանները, Նինա Դաւթեան Տէր-Յօվհաննիսեանը, Ելիզաւէտա Գրիգօրեվնա Պօպօվեանը, Վասիլիյ Գերասիմովիչ Պօպօվեանը և Յօվհաննէս Ստեփանեան Նազարեանը յայտնում են իրանց բոլոր ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինը իր սիրելի որդու, 2-դը ամուսնու, 3-դը եղբօր, 4-դը տեգօր, 5-դը քրոջ որդու, իսկ վերջինը իր փեսայի՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴԱՒԹԵԱՆ ՊՕՊՕՎԵԱՆՑԻ

մահը: Հոգեհանգիստը կը կատարվի շաբաթ, հոկտեմբերի 21-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին: Յուղարկաւորութիւնը կիրակի, հոկտեմբերի 22-ին, իր բնակարանից (Հավլաբար, Տուչկովսկի փող. № 54, սեփ. տուն) դէպի Կարմիր Աւետարանի եկեղեցին: Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը:

առ. (ու. չ.) 1—2

„Ա. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.“

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

սրանով յայտարարում է, որ պետական երրորդ կարգի խաղարկութեան տոմսակները, այս 1906 թ. նոյեմբերի մէկի տիրաժից, ամէն մէկ տոմսակն

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒՄ Է

2 րուբ. 70 կոպէկով,

բացի մարկայի գնից: Գրասենեակը հեռագրով կամ վերադիր վճարով տոմսակներ չէ ապահովագրում:

առ. (20, 24, 27) 1—3

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

ԽԱԹԱԼԱ

Երգիծաբանական-սատիրական շաբաթաթերթի բաժանորդագրութիւնը:

Տարեկան գինն է Թիֆլիսում 4 ր.	Ուրիշ տեղեր՝ 5 ր.:
Կէս տարվայ » » 2 ր.	» » 2 ր. 50 կ.:
3 ամսվայ » » » 1 ր.	» » 1 ր. 25 կ.:
1 ամսվայ » » » — 40 կ.	» » — 50 կ.:

Մենք ընդունում ենք և զանազան յայտարարութիւններ ամէն լեզուներով:

Վաճառվում է գաւառական բոլոր հայաշատ քաղաքներում:

Շաբաթ, հոկտեմբերի 21-ին, լոյս կը տեսնի № 19.

Խմբագիր-հրատարակող՝ Աստ. Երիցեան

(ու. կ.) առ. 1—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ԶԱՐԿ“

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ,

որը կը հրատարակվի լուրջ հիմքերի վրա, ճոխ, բազմակողմանի բովանդակութեամբ և հարուստ բաժիններով: «Զարկը» կունենայ առաջադէմ ուղղութիւն, նեղ կուսակցական ու թայֆայական միտումներից ու կաշկանդումներից անկախ:

Տարեկան բաժանորդագինն է Ռուսաստանում՝ 3 րուբլի. արտասահմանում՝ 4 րուբլի. հատով Թիֆլիսում 7 կոպ., դուրսը՝ 8 կոպ.: Ամբողջ տարով բաժանորդ գրվողները կը ստանան սկզբից և եթ հետևեալ գրքերը ՁՐԻ, որպէս պրեմիա. 1) «Երկու պահլաւան», 2) «Պստիկ Մհեր», 3) «Որբիկների արցունքները», 4) «Սասունցի Դաւիթ» I հատոր և 5) Նոյնը II հատոր: Միայն 1 ր. 60 կոպ. այդ գրքերի արժէքի փոխարէն՝ պէտք է ուղարկել 40 կոպէկի նամակադրոշմ—պօստի ծախք: Թիֆլիսի բաժանորդները և անձամբ ստացողները ազատ են և այդ ծախքից:

«Զարկը» կուղարկուի միայն այն խմբագրութիւններին, որոնք կը փոխանակեն իրանց թերթը նրա հետ:

«Զարկում» կը հրատարակվեն միայն այն թերթերի յայտարարութիւնները, որոնք կը հրատարակեն նրա յայտարարութիւնը:

Բարեմիտ և գրականասէր անհատներին խնդրում է խմբագրութիւնս չը զլանալ իրանց աջակցութիւնը ցոյց տալ «Զարկի» աջողութեան համար թէ աշխատակցելով թերթին և թէ նպաստելով նրա տարածմանը:

«Զարկին» աշխատակցելու հրաւիրված են յայտնի գրողներ, հրապարակախօսներ և բանաստեղծներ:

Առաջին համարը մամուլի տակ է և լոյս կը տեսնի Բոթաբէլաձէի տպարանում (այժմ «Братство» уголь Московской и Гунибской ул. № 5 и 2).

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція «Заркъ».

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Գրիգոր Բալասանեան

առ. 2—2

ՇՏԱՊԵՑԷՔ ՕԳՆԵԼ

Թիֆլիսի Կենտրոնական Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը յայտարարում է, որ արդէն ստացված է «ԳԵՂՈՒՆԻՆ»: Առ այժմ ստացված են 300 օրինակ: Բոլոր 1000 օրինակներից գոյացած արդիւնքը յատկացրված է յօգուտ հայ տառապեալների: Ցանկացողները՝ ստանալ այդ պատկերազարդ և շքեղ հատորը, որ դահլիճի ամենալաւ զարդն է և գեղարուեստական մեծ հաճոյք է պատճառում, թող շտապեն՝ ուղարկելով գինը 4 ր. և ճանապարհածախսքի համար 40 կ., ընդամենը 4 ր. 40 կ., դիմելով կամ «Մշակի» խմբագրատունը, Յանձնաժողովի անդամ-քարտուղար պ. Հ. Առաքելեանին, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը կամ «Երկրի» խմբագրատուն:

առ 5—5

ՀԱՒԼԱԲԱՐ

ԲԺԻՇԿ

Ա. Ա. ՄՕՆՍԷ

Ընդունում է 12—1 ժամը, երեխայական և ներքին հիւանդութիւններ ունեցողներին: Махатская ул. № 2. (Ռօզովայա հրապարակին կից):

առ. 7—10

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Տեղափոխվեց Միքայէլեան փողոց № 27.

Ընդունելութիւն ներքին և ջղային հիւանդութիւնների. առաւօտեան 9—11 ժ. երեկոյեան 5—7 ժամը:

առ 2—5

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, հոկտեմբերի 21-ին

Հայ դրամատիկ ընկերութեան խումբը

կը ներկայացնէ

ՏՐԻԼԲԻ

Դրամա, 5 արար. Գր. Դէի, թարգ. Ց. Աբէլեանի

Սկիզբը ժամը ճիշտ 8-ին:

Տեղերի գները 1 րուբլի 20 կոպէկից մինչև 20 կոպէկ:

Վարչութեան հերթապահ անդամ՝ Հ. Առաքելեան

Ռեժիսսեօր՝ Յ. Աբէլեան

առ. 1—2

Պետական Դումայի ընտրութիւնները

Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ ընտրողական ցուցակների և ընտրութիւններ կատարելու մասին տեղեկութիւններ տրվում են քաղաքային վարչութեան կից գտնվող վիճակագրական բիւրօյում ցերեկվայ ժամը 11-ից մինչև 2-ը:

Այն անձերը, որոնք ոչ պակաս քան մի տարի առանձին բնակարաններ ունեն վարձած և բնակարանի պետական տուրք չեն վճարել, ընտրութիւններին մասնակցելու իրանց ունեցած իրաւունքի մասին բարեհաճեն ներկայացնել քաղաքային վարչութեանը պատշաճաւոր յայտարարութիւններ:

առ. 1—2

ԱԶԴ

Յայտնում եմ ի գիտութիւն

Հանրագիտական բառարանի

բաժանորդների, որ բառարանի տպագրութիւնը շարունակվում է և արդէն տպված են Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. տառերը, որոնք պարունակում են 604 էջեր և 123 պատկերներ: Այն բաժանորդները, որոնք կամենում են այժմ իսկ ստանալ արդէն լոյս տեսած մասը, (1—604 էջ) կարող են դիմել և ստանալ:

Հ. Առաքելեան

առ 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գործ տուէք. Քաղաքային տեսութիւն. Էրզրումի դէպքերը. Վերջին տեղեկութիւններ. Տեղ գիւղի դէպքի առիթով. Մի նոր հայպատրիոտ կուսակցութիւնների շուրջը. Ստօլիպինի մինիստրութեան վիճակը. Անգլօ-ռուսական կօմիտետի դիմումը. Տիկին Կարնօն. Աստրախանի թեմական առաջնորդի ընտրութիւնը. Խնձորեսկցիները չեն ընդունվում. Ղզլարի կրթական կեանքից. Վերջին բացատրութիւն. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Նամակ Պարսկաստանից. Ատրպատականի հայ ուսուցչական միութեան առիթով. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԳՈՐԾ ՏՈՒԷՔ

I

Գործ են որոնում աղէտի տեղերից եկած մարդիկ:

Գործ տուէք նրանց:

Խեղճերը թողել են տուն, տեղ, ընտանիք և վազել քաղաքները մի քանի կոպէկ վաստակելու հացի համար:

Երևալով անծանօթ քաղաքներում՝ նրանք թափառում են փողոցէ փողոց, գործարանից գործարան և աշխատանք խնդրում:

Չը կան նրանց աջակցող և նրանց ղեկավարող մարմիններ կամ յատուկ յանձնաժողովներ, որոնք միջնորդ հանդիսանային այդ խեղճերի և գործ տուողների միջև:

Թէ Թիֆլիսում և Բագւում և թէ ուրիշ տեղերում սկսել են կուտակվել անգործ գաւառացիների խմբեր, որոնք սպասում են աշխատանքի:

Պէտք է օգնել այդ անտէր-անտիրական մնացած մարդկանց և դիւրացնել նրանց համար աշխատանք գտնելը:

Նրանք մի քանի ամսվայ հիւրեր են միայն: Նրանք մտադիր են ձմեռվայ վերջին վերադառնալ իրանց տները և զբաղվել իրանց տնտեսութեամբ:

II

Մի տասն տարի սրանից առաջ, երբ սկսվեց թիւրքահայ գաղթականների մի մեծ հոսանք դէպի մեր երկիրը, հասարակութեան մի քանի խաւերը իրանց սրտին մօտ առին կարօտեալների վիճակը և աշխատանքի աղբիւրներ գտան նրանց համար զանազան տեղերում:

Նոյնը փոքր չափով տեղի ունեցաւ Ախալքալաքի երկրաշարժից և անբերրիութիւնից յետոյ: Բազմաթիւ գիւղացիներ ցրվեցին զանազան տեղեր և մի քանի ամսվայ ընթացքում ձեռք բերին փոքր ինչ դրամական միջոցներ իրանց անհրաժեշտ պիտոյքների համար: Այդ միջոցները, որքան էլ փոքր լինէին, այնուամենայնիւ նրանք էլ մի որոշ օժանդակութիւն էին գիւղական տան համար:

Այժմ աղէտի շրջանները նորից քաղաքներն են ուղարկում մեծ թւով աշխատ ձեռքեր, որոնք գործ են խնդրում:

Եթէ մենք օգնենք այդ մարդկանց, մենք հնարաւորութիւն կը տանք նրանց, որ կարճ միջոցում նրանք կարողանան մի որևէ բան վաստակել և իրանց տառապող ընտանիքներին ապրուստի միջոցներ հայթայթել:

Մենք պէտք է մեր օգնութիւնը ցոյց տանք:

III

Աչքի առաջ ունենալով աշխատանք որոնողների պահանջը, կարելի է հոգ տանել մի քանի նոր աշխատանքների աղբիւրներ բանալու: Որքան էլ հատ-հատ, փոքր լինեն այդ աշխատանքները, բայց նրանց համագումարը կարող է ապրուստի միջոցներ հայթայթել ամբողջ ընտանիքների:

Գիւղից եկած մարդիկ սպասում են, որ նրանց օժանդակող հանդիսանան այն բոլոր անձերը, որոնք հնարաւորութիւն ունեն աշխատանքներ կազմակերպելու:

Մենք հաւատացած ենք, որ այն րօպէից, երբ կազմակերպվեն յատուկ յանձնաժողովներ հոգալու պանդուխտների մասին, կը պարզվի, որ արդարև կայ բազմատեսակ օգնութեան հնարաւորութիւն:

Բարեգործական հիմնարկութիւնները, քաղաքային վարչութիւնները իրանց կողմից կարող են այդ գործին նպաստել և որոշ ծառայութիւն մատուցանել:

Ա. Քալանթար

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

II

Քաղաքական մի նորութիւն էլ անգլօ-ռուսական համաձայնութեան հարցն է: Անգլիան ներկայումս բանակցութիւններ է վարում Ռուսաստանի հետ կօնվենցիա կնքելու համար այն բոլոր հարցերի վերաբերմամբ, որոնք ծառայել են մինչև այսօր և կարող են ծառայել գժտութեան, թշնամութեան առիթներ երկու երկրների մէջ: Այդ հարցերից գլխաւորներն են—Տիբեթի, Պարսկաստանի հարցերը: Տիբեթական հարցը, ինչպէս հաղորդում է «Berl. Tagb.» լրագիրը, արդէն լուծված է, թէև համաձայնութիւնը դեռ չէ ստորագրված: Ինչ վերաբերում է Պարսկաստանին, ուր մրցութիւնը երկու ազգերի մէջ կարող էր աղէտալի հետևանքներ արտադրել նրանց առևտրական և քաղաքական շահերի համար, թէև այդ մրցութիւնը ծառայում է պարսից դիւանագիտութեան համար և յենարան՝ Պարսկաստանի ապագայ գոյութեան, Անգլիան և Ռուսաստանը որոշել են սկզբունքով մրցելու փոխարէն՝ գործել համերաշխաբար: Այդ համերաշխութիւնը կայանալու է նրանում, որ նրանք միատեղ պէտք է հայթայթեն Պարսկաստանին դրամական միջոցներ, այսինքն այսուհետև այլևս միայն Ռուսաստանը չը պէտք է Պարսկաստանի պահանջատէր լինի, այլ Անգլիան և Ռուսաստանը պէտք է պահանջատէրեր լինեն: Արդէն բաց է թողնված առաջին անգլօ-ռուսական փոխառութիւնը և այդ փոխառութեան առաջին վճարը 5 միլիօն ֆրանք այս հոկտեմբերի սկզբին յանձնված է պարսից կառավարութեան: Փոխառութեան ամբողջ գումարը և ապագայ վճարների ժամանակամիջոցները դեռ որոշված չեն, բայց Անգլիան Ռուսաստանի հետ համաձայնեցին դրամ հայթայթել Պարսկաստանին փոքրիկ գումարներով: Սակայն դրանով դեռ չեն հարթվում բոլոր դժուարութիւնները պարսկական հարցում: Խոչընդոտ քար հանդիսանում է Մէշէդի և Սէյիստանի միջև հեռագրական հաղորդակցութիւնների վրա կօնտրօլ ունենալու հարցը: Այդ գիծը բացված է մի քանի տարի առաջ նրա համար, որ ռուսաց սանիտարական չինօվնիկներին հնարաւորութիւն տրվի իր ժամանակին իմաց տալ միմեանց ժանտախտի երևման և ծագման մասին, թոյլ չը տալով, որ համաճարակը մտնի Միջին-Ասիա: Մինչև այսօր այդ գծի տնօրէնութիւնը գտնվում էր բացառապէս ռուսների ձեռքում. այժմ այդ տնօրէնութեան մէջ կամենում են մասնակցել և անգլիացիները:

Պարսկաստանում օրվայ հարցը պարլամենտի բացումն է և Մուզաֆֆէր-էդդին Շահի հիւանդութիւնը: Ինչպէս հաղորդում է «Daily Tel.» լրագիրը, Շահի առողջութիւնը ծանր երկիւղ է ազդում: Սպասվում է, որ ամենաշատը մի քանի շաբաթից յետոյ նա կը վախճանվի և ենթադրվում է, որ իշխանութեան անցումը թագաժառանգ Մահմեդ-Ալիի ձեռքը կը կատարվի առանց որևէ ցնցումների: Ցայտնի չէ միայն, թէ թագաժառանգը ինչ դիրք կը բռնի սահմանադրութեան խնդրի վերաբերմամբ, որովհետև նա յայտնի է իբրև պաշտպան հին րէժիմի:

Թիւրքիայում էլ օրվայ հարցը սուլթանի հիւանդութիւնն է: Այստեղ դժուար թէ գահաժառանգութեան հարցը առանց որևէ ցնցումի անցնէ: Եւ սուլթան Աբդուլ-Համիդի մահը անկասկած շատ մեծ բարդութիւններ պէտք է առաջ բերէ քաղաքական աշխարհում: Գահաժառանգն համարվում է Ռաշադ էֆէնդին, բայց սուլթանը աշխատում է ամեն կերպ, որ իր որդիներից մինը՝ պրինց Բուրհանէդդինը ժառանգէ Օսմանի թագը և սուրը:

Աւստրիայում օրվայ հարցը կոմս Գօլուխօվսկու՝ աւստրիական արտաքին գործերի մինիստրի հրաժարականն է: Գօլուխօվսկին ստիպվեց հրաժարվել, որովհետև մաճառները զրկեցին նրան իրանց վստահութիւնից, դժգոհ լինելով Սերբիայի հետ նրա մղած մաքսային պատերազմից, որի հետևանքները շատ վնասակար եղան Ունգարիայի առևտրի համար: Յաջորդ անգամ աւելի մանրամասն կանգ կառնենք այդ հրաժարականի վրա, ի նկատի ունենալով մանաւանդ, որ աւստրիական քաղաքականութիւնը սերտ կերպով կապված է արևելեան խնդիրների հետ:

Հ. Սաաքեան

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Էրզրումում, հոկտ. 10/23-ին պատահած դէպքերի մասին մենք ստացանք մի ֆրանսիացի տուրիստից հետևեալ տեղեկութիւնները.

«Էրզրում, 26 հոկտ. (ն. տ.): Էրզրումի ընդհանուր-նահանգապետը աքսորեց հոկտեմբերի 23-ին (երեքշաբթի առաւօտեան) գիշեր ժամանակ մուֆտիին և նրա համախոհներին, որոնք երկրի աղքատութեան և ձմեռվայ երկարութեան պատճառով (ձմեռը Էրզրումում 7—8 ամիս է տևում) չը կամեցան վճարել նոր անձնական տուրքը: Թիւրք ժողովուրդը, յուզված, ձերբակալեց գեներալ-նահանգապետին մի մզկիթում երեքշաբթի առաւօտեան և պահանջեց նրանից վերադարձնել իրանց հոգևոր պետին, սպառնալով նրան սպանել, եթէ աքսորվածներին յետ չի դարձնի: Բոլոր խանութները փակված էին:

«Ամբոխը յետոյ յարձակվեց մի զօրանոցի վրա, որ պաշտպանված էր քիչ զինուորներով և այդտեղ սպանեց ոստիկանութեան կօմիսարին, նրա երիտասարդ որդուն և մի ոստիկանական գործակալի, որովհետև սրանք էին վատաբար կատարել մուֆտիի և միւս հոգևորականների ձերբակալութիւնը իրանց անկողիններում մէջ, առաւօտեան ժամը 3—4-ին և աքսորել նրանց Բամազանի ամսում կ. Պօլիս գաղտնօրէն:

«Իբրև մի անցորդ օտարական այդ քաղաքում, ես կարողացայ հիանալ այն կարգի վրա, որ տիրում էր ամբոխի մէջ: Ճիշտ է, նա՝ այդ թիւրք ամբոխը կատաղած լինելով, սպանեց երեք ոստիկաններին փայտի հարուածներով, և զինուորները, տեսնելով ամբոխի կատաղութիւնը, չը համարձակեցին միջամտել, բայց հէնց որ նոյն օրը երեկոյեան մուֆտին վերադարձվեց աքսորի ճանապարհից, կարգը իսկոյն վերականգնեց և բանտարկված վալին ազատվեց, իսկ խանութները բացվեցին:

«Վալին, որ շատ ծեր մի բէյ է՝ Աթաբէյ անունով, իր հրաժարականը տալով մեկնեց Կ. Պօլիս: Նրա տեղ ժամանակաւոր վալի նշանակվեց զինուորական հրամանատար Մուշիր փաշան:

«Զինուորները պահակութիւն են անում եւրօպական հիւպատոսարանների առաջ, բայց քաղաքում բացարձակ հանգստութիւն է տիրում: Ինձ ասացին, որ թիւրք ժողովուրդը պահանջում է իր կառավարութիւնից շիտակութիւն և արդէն ուղարկել է խնդրագրեր Բ. Դուռն և սուլթանին, խնդրելով ներել իրանց այդ նոր անձնական տուրքը, ի նկատի ունենալով երկրի աղքատութիւնը, արտահանութեան և ուրիշ միջոցների պակասութիւնը, երկաթուղու բացակայութիւնը:

«Ասում են նոյնպէս, որ Աթաբէյը, փափագելով վեզիր դառնալ, փորձել էր աքսորել Էրզրումի ամենանշանաւոր մարդկանց, որպէսզի կարողանայ յետոյ ստիպել ժողովրդին վճարել ինչ որ ցանկանում է:

«Նրա նախորդ Նազիմ փաշան շատ հասկացող մարդ էր, ուստի հեռացաւ փաշայութիւնից, չը կամենալով կռուել ամբողջ թիւրք ժողովրդի դէմ և նրանից նոր տուրք վերցնել: Այստեղի թիւրքերի մէջ կան շատ ականաւոր անձինք, որոնք սիրում են շիտակութիւնը և առաքինութիւնը և չեն կամենում ում և իցէ չարիք հասցնել: Այստեղ դժգոհ են կառավարութեան պաշտօնեաներից, որոնք գործում են բազմաթիւ զեղծումներ. գանգատվում են, որ սարերում և ճանապարհների վրա ապահովութիւն չը կայ»:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Մօսկվայի համալսարանի ռեկտօրի կարգադրութեամբ համալսարանը փակվեց մինչև նոյեմբերի 30-ը:

(«Հեռ. Գործ.»)

ՏԵՂ ԳԻՒՂԻ ԴԷՊՔԻ ԱՌԻԹՈՎ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է Տեղ գիւղի դէպքը:

Նա տպված էր «Մշակի» № 205-ում: Ըստանալով այդ դէպքի մասին նամակ, անկասկած, մենք չէինք կարող նրան անուշադիր թողնել: Բայց և այնպէս փաստերը այնքան սոսկալի էին, այնքան անհաւատալի էին թըւում, որ մենք նամակը հրատարակեցինք կրճատումներով:

Անցան օրեր: Մենք լսեցինք, որ տեղական կազմակերպութիւնը քննութիւն է կատարում դէպքի մասին: Եւ մենք սպասում էինք թէ ինչպէս կը կատարվի քննութիւնը, ինչ կը պարզվի քննութեան ժամանակ և ինչ արդիւնք կունենայ քննութիւնը:

Երկու օր առաջ «Մշակի» մէջ տպվեց մի երկրորդ նամակ, որից տեղեկանում ենք, որ այնտեղ կատարվել է երկու անգամ քննութիւն: Այդ նամակը նկարագրում է գիւղի և քննութեան հետ կապված գործողութիւնների մի սրտամաշ պատկերը: Գիւղացիները դարձել սպառնալիքների և ճնշումների տակ: Անտիրականութեան մի թշուառ տեսարան: Առաջին քննութիւնը, չը նայելով այն աննպաստ պայմաններին, որոնք ստեղծված են եղել գանգատաւորների համար, այնուամենայնիւ հաստատում է «Մշակի» № 205-ում տպված Ն. Տէր-Սահակեանի նամակի կէտերը: Սակայն վճիռ և որոշում չէ կայացվում:

Բայց կիսատ թողնել գործը անկարելի էր: Մամուլի մէջ լոյս են տեսել փաստերը:

Եւ ահա գալիս է երկրորդ քննութիւնը, որը վերջնապէս երևան է հանում տխուր իրականութիւնը և հնչեցնում արդարութեան ձայնը: Քննիչները հեռացնում են Սողոմոնին, որի ձեռքին կատարվել էին քստմնելի փաստերը:

Օ, եթէ տեղական գործիչները ամեն մի չար գործ կատարվելիս հէնց սկզբից գործին վերաբերվէին այնպէս, ինչպէս այժմ վերաբերվեցին, անշուշտ, շատ չարիքների առաջն առնված կը լինէր և մենք ականատես չէինք լինի մեր դառն իրականութեան սոսկալի փաստերին:

Այդ երկրորդ քննութիւնից և դատապարտութիւնից յետոյ հարցի իրական մասը վերջանում է: Եւ նրան այդ տեսակէտով պէտք էր փակել:

Սակայն մենք ստացել ենք մի նամակ, իբրև հերքում, տպելու Ն. Տէր-Սահակեանցի առաջին նամակի դէմ: Այդ հերքումը, որ կրում է «Մէլիք» ստորագրութիւնը, հրատարակում ենք այսօր:

Այդ հերքում-նամակի մէջ մի կէտ մեզ համար բոլորովին անհասկանալի է: Մէլիքը ասում է, որ Սողոմոնը և նրա նմանները ընտրվում են գիւղից գիւղական ժողովի ձեռքով և վարում են գիւղական գործերը սովորոյթային իրաւունքի հիման վրա: Այդ պատճառով և կազմակերպութիւնը պատասխանատու չէ նրանց արարքների համար:

Մենք կանգ ենք առնում այդ կէտի վրա, որովհետև նա ընդհանուր հասարակական նշանակութիւն ունի: Եթէ Սողոմոնները գիւղական դատաւորներ են, ուրեմն, ինչու չեն նրանք ենթարկվում գիւղական հասարակութեան իրաւասութեան և ինչու քննութիւնը կատարվում է բոլորովին կողմնակի անձերի միջոցով: Եւ ինչ իրաւունք ունի որ և իցէ կողմնակի անձ հեռացնելու Սողոմոնին իր դատաւորական պաշտօնից:

Իսկ եթէ դատել և դատապարտել են Սողոմոնին, և վերջինս ընդունել է այդ, ուրեմն, նա ճանաչում է մի ուրիշ հեղինակութիւն և ոչ թէ այն հասարակութեան ձայնը, որ նրան ընտրել է:

Մէլիքը աշխատում է ցոյց տալ, որ Ն. Տէր-Սահակեանը լաւ մարդ չէ: Բայց ընթերցող հասարակութեան առաջ այդ հարցը չէ դրված, այլ րէալ փաստեր՝ կնոջ ծեծվելու, «Մշակ» կարդալու և 100 րուբլի տուգանքի և սպառնալիքների ենթարկվելու հարցերը:

Ահա այդ հարցերով զբաղվել է երկրորդ քննութիւնը և հեռացրել Սողոմոնին գիւղից: Այդպիսով լուծել է մի կնճռոտ հարց, գոհունակութիւն պատճառելով Տեղ գիւղի զրկվածներին:

Մենք մինչև այժմ լռել էինք և ոչինչ չէինք ասում մեր կողմից Տեղ գիւղի դէպքի մասին, սպասելով հարցի պարզաբանվելուն: Կարծում ենք, որ նա պարզաբանված է:

Ա. Ք.

ՄԻ ՆՈՐ «ՀԱՅ ՊԱՏՐԻՈՏ»

Էջմիածնի տիրահռչակ դիւանապետ Ներսէս վարդապետը դիմել է, իբրև իսկական «հայ պատրիօտ», «հայ պատրիօտների» օրգան «Երկրին» և մի բաց նամակ տպել «Մշակին», իմ հասցէին ուղղած:

Եթէ իմ մէջ, ինչպէս և ամեն մի կողմնակի դիտողի մէջ, յարգանքի մի ամենափոքր նշոյլ կարող էր մնացած լինել դէպի այդ սևազգեստ և սևահոգի վարդապետը, այդ «բաց նամակը» կարդալուց յետոյ, անշուշտ, այդ ամենափոքր նշոյլն անգամ պէտք է անհետա-

նայ: Երբէք ոչ մի հայ վարդապետ և կրօնաւոր այդքան անպատկառ և խուլիգանական լեզու չէ գործածել: Ինքն կուրացած լինելով Թալֆայեան շահերով և կրքով, չը խնայելով այդ Թալֆայեան շահերի յաղթանակի համար ոչ հայոց հայրապետական աթոռի պատիւը, ոչ արդարութիւնը, ոչ ճշմարտութիւնը, ոչ համեստութիւնը, որոնք յատուկ պէտք է լինեն հոգևորականին, նա հայհոյանքներ է թափում իմ և «Մշակի» գլխին, անուանելով ինձ Սարիգեղցի (վարդապետը պէտք է իմանայ, որ ես կեանքումս Սարի գիւղում չեմ եղել, այլ ես բնիկ շուշեցի եմ, Շուշում ծնված և շուշեցի-քաղաքացի), կրքից կուրացած և իր մասին սուտ յօրինող:

Պարտք ենք համարում յայտնել Նախկին Նորդարական վարդապետին, որ մենք ոչ մի սուտ, ոչ մի զրպարտութիւն չենք տպել նրա մասին. ինչ որ գրել ենք, տպել—զուտ ճշմարտութիւն է, և դրա համար, երբ նա հեռագրով և յետոյ «Երկրի» մէջ սպառնաց մեզ դիմել դատարանի, (կամենալով դրանով սարսափել մեզ լռել), մենք պատասխանեցինք, որ պատրաստ ենք և սպասում ենք այդ սպառնալիքի իրագործման, և գիտէինքոր կը գային մի շարք մերկացումներ, որոնք ցոյց կը տային հայ հասարակութեան, թէ ինչպիսի թշուառ վիճակի մէջ է գտնվում ամենայն հայոց հայրապետական աթոռը, շնորհիւ այնպիսի դիւանապետների, որոնք նշանակվում և ստանձնում են դիւանապետի պաշտօն այն ժամանակ, երբ մեղադրվելով դրամական զեղծումների մէջ Սինոդի որոշմամբ, քննութեան են ենթարկվում: Բայց Նախկին Նորդարական և այժմ երկրական (որ նոյն արժէքը ունի) Մելիք-Թանգեանը, փոխանակ աշխատելու սրբել իրանից արատը, մեղադրանքը, յենված կուսակցութեան ոյժի վրա՝ հնարաւոր է համարում ստանձնել դիւանապետի պաշտօն:

Ավնիւ, շիտակ մարդը նախ կաշխատէր արդարացնել իրան մեղադրանքից, ապա երբ առաջարկվում էին իրան դիւանապետի պաշտօն, կասէր. «քանի որ ես մինն եմ այն մարդկանցից, որոնք ընտրական սկզբունքն են պաշտպանում, չեմ կարող ընդունել, թող ընտրութեամբ լինի դիւանապետը»:

Բայց Ներսէս վ. այդ չարեց, որովհետև գուցէ ընտրվէր ոչ ինքն, և այդ ժամանակ ով կը պաշտպանէր Թալֆայեան շահերը, ով այնպիսի խայտառակ դեր կը խաղար Յովհաննեան դպրոցի գործում յօգուտ դաշնակցականների:

Հայր սուրբը կամենում է այժմ նահանջել և չը դիմել դատարան, որովհետև նրա համակից երևում է, որ դեռ չէ դիմել և նոր հարց է տալիս. «միթէ միայն դատարանով պատիւ ապահովել»:

Այդ ձեր գիտելիքն է, անարդարութեան խայտառակ պաշտպան Ներսէս վարդապետ! կայ դատարան, կայ և միջնորդ դատարան: Ես պատրաստ եմ. առ այժմ վերադարձնում եմ ձեզ ձեր բոլոր փողոցային հայհոյանքները, որոնք միայն ցոյց են տալիս, թէ չը նայելով համալսարանին, դուք մնացել էք և կը մնաք Նախկին սևահոգի Նորդարական, այժմ «հայ պատրիոտ երկրական»:

Հ. Առաքելեան

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—Մօտ օրերումս, «Око» լրագրի ստացած տեղեկութեամբ, աշխատաւոր խմբակը ժողով է գումարել զանազան կուսակցութիւնների և և ֆրակցիաների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ: Շատ հարցեր յանձնարարված են մասնաժողովներին քննելու և վերջնական լուծումն տալու: Ընտրողական պայքարի հարցի առիթով եկան այն համաձայնութեան, որ անհրաժեշտ է գործել զանազան սօցիալիստական կուսակցութիւնների հետ համերաշխ կերպով, նոյնիսկ հարկաւոր դէպքում բլոկ կազմել նրանցից մի քանիսի հետ:

—Մոսկվայից գրում են «Око» լրագրին, որ այնտեղ լոյս է տեսել սօցիալ-յեղափոխականների գիւղացիական կազմակերպութեան համագումարի տեսութիւնը, որտեղ ներկայ են եղել վճռողական ձայնով 30 և խորհրդակցական ձայնով 7 պատգամաւորներ, բացի դրանից 2 ներկայացուցիչներ աշխատաւոր խմբակի կոմիտեից և մի պատգամաւոր լատիշական սօցիալ-դեմօկրատների դաշնակցութիւնից, որը երևի շուտով կը մտնէ կուսակցութեան մէջ: Ժողովում ընդունվել են երկու բանաձև տաքտիկայի վերաբերմամբ, ապա և մի որոշում ռեֆերենդումի մասին Պետական Դումայի ընտրութիւնների առիթով: Ինչ վերաբերում է կազմակերպութեան խնդրին, պահպանվում է գիւղական միաբանութիւնների սկզբունքը, որոնք համարվում են սկզբնական բջիջներ, նրա հետ զուգընթացաբար հնարաւոր է համարվում նաև մասսայական անկուսակցական կազմակերպութիւնների գոյութիւնը գիւղացիութեան մէջ: Ինչ վերաբերում է գիւղացիական կենտրոնական մասնաժողովին, համագումարը եկաւ այն կարծիքին, որ նա ընտրովի պէտք է լինի:

—Ինչպէս հաղորդում են «Око» լրագրին, սօցիալ-դեմօկրատների կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեն տեղեկութիւններ է հաւաքում երկրի դրութեան մասին զանազան մասերում՝ որոշ դիրեկտիվներ մշակելու Պետական Դումայի առաջիկայ ընտրութիւնների հարցը լուծելու համար: «Соціал-демократъ» լրագիրը հաղորդում է, որ անկարելի է յոյս դնել զօրակոչի հրաժարականի վրա:

—«Око» լրագիրը լսել է, որ լեհական սօցիալիստական կուսակցութիւնը, որ լեհերէն լեզուով մի քանի օրգաններ է հրատարակում, ի նկատի առնելով, որ ռուսաց հասարակութեան մէջ մեծ հետաքրքրութեամբ են վերաբերվում լեհական գործերին, մտադիր է յատուկ օրգան հրատարակել Ռուսաստանի համար ռուսերէն լեզուով, որտեղ տեղեկութիւններ կը տրվեն ընդհանրապէս Լեհաստանի և մասնաւորապէս կուսակցութեան մասին:

—Իսկական ռուս մարդկանց միութիւնը, յանձին իրանց ադմինիստրատորների, վճռել է իրանից կախված բոլոր միջոցներով նպաստել հողատէրերի միութեան վերածնութեանը: Իսկական ռուս մարդկանց միութեան աջակցութեամբ հողատէրերի միութիւնը մօտ օրերս բանալու է իր բաժանմունքները Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում, ի միջի այլոց և Կիևում:

—Ուկրայինայի սօցիալ-դեմօկրատական բանւորական կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեն ներկայ տարվայ զօրակոչի նըկատմամբ առաջարկել է կուսակցութեան անդամներին պահպանել նոյն տաքտիկան, որը առաջարկված է ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատական բանւորական կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեի կողմից:

—Լատիշական երկրի սօցիալ-դեմօկրատների կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտեն, քննելով Վըբորգի կոչի առաջարկութիւնը զօրակոչի առիթով, որոշել է, որ ի նկատի առնելով հաւանական բարդութիւնները դրա շնորհիւ, նա հնարաւոր չէ գտնում լատիշական երկրում ներկայումս նորանոր զինւորների առաջևը յայտարարելու:

—Վերոյիշեալ զինւորակոչի հարցի առիթով «Բունդի օրգան «Volkszeitung» լրագիրը հետևեալ կարծիքն է յայտնում: Գիւղը դեռ ևս պատրաստ չէ դիմադրում ցոյց տալու. ահա այն փորձը, որ ստացվել է վերջին մի քանի ամիսների քաղաքական կեանքից: Գիւղը համարեա դեռ չէ բողոքել Դումայի արձակման դէմ, մի այնպիսի փաստի դէմ, որ անպէտն ազդեցութիւն պէտք է անէր գիւղի տրամադրութեան և հոգեբանութեան վրա: Իսկ դիմադրութեան դէպքերում միշտ էլ հարկաւոր է լաւ կշռադատել նրանց աջողութիւնը կամ անաջողութիւնը: Պարտութիւնը միշտ էլ կը մնայ կօնկրետ պարտութիւն և մխիթարվել միայն «բարոյական» յաղթութեամբ, որտեղ անաջող դիմադրութիւնը պատճառ է դառնում արիւնհեղութեան, կարելի է միայն յետոյ, երբ դիմադրութիւնը արդէն պարտութիւն է կրել, բայց այդ բոլորը ուշադրութեան առնել այն ժամանակ, երբ դեռ նոր են պատրաստվում յեղափոխական քայլը անելու,—նշանակում է բոլորովին քաղաքականապէս չը ճանաչել կառավարութիւնը, ասում է այնուհետև «Volksz.»-ը, պատրաստվում է զօրակոչի համար, նա կանգ չի առնի ծայրահեղ միջոցների առաջ յուզմունքները ճնշելու համար: Զինւորակոչական կռիւը կարող է լինել միայն մասսայական, բայց կառավարութիւնը միշտ էլ հնարաւորութիւն ունի զօրակոչը այնպէս կազմակերպելու, որ մասսայական դիմադրութիւնը անկարելի կը դառնայ: Բաւական է միայն դրա համար զօրակոչը ուշացնել երկար ժամանակով և զինւորակոչը կատարել երբեմն մի նահանգում, երբեմն միւս գաւառում և այլն:

ՍՏՕԼԻՊԻՆԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

—Ինչպէս հաղորդում է «Страна» լրագիրը, Բուլացելի նամակը այնքան զօրեղ տպաւորութիւն է գործել մինիստրների խորհրդի վրա, որ Ստոլիպինը հարկադրված է եղել կտրական կերպով հերքել այդ բանը այնպիսի ձևով, ինչպիսին որ լոյս է տեսել «Нов. Вр.»-ի մէջ, իբրև մի խօսակցութիւն: Սկզբում մըտադրութիւն է եղել հերքելու պաշտօնական կերպով «Россия» և «Պետերբուրգի հեռագր. գործակ.» միջոցով, բայց յետոյ, այդ ինցիդենտին մեծ նշանակութիւն չը տալու համար, նպատակայարմար դատեցին դիմել վիտտէեան եղանակին: Կառավարչական շրջաններում անհանգստութիւնը այնուամենայնիւ չանցաւ, որովհետև Ստոլիպինը, միապետական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչների հետ զրուցելիս, խօսել է և պարլամենտարիզմի մասին՝ Դումայի մեծամասնութիւնից կառավարութիւն կազմելու մտքով, և սահմանադրականութեան մասին՝ օրէնսդրական Դումայի մտքով: Այդ խօսակցութեան առիթով սրանից 4 շաբաթ առաջ «Страна»-ին հաղորդել են, որ Ստոլիպինը հետևեալ միտքն է յայտնել. մինչև այժմ, իբրև թէ ասել է նա, ռուս ժողովրդի կամքը ընտրողական օրէնքի անկատարելութեան և ուրիշ ցաւալի երևոյթների շնորհիւ չէ արտայայտվել: Որքան այդ կամքը և տալ ժողովրդական ցանկութիւններին պարզ արտայայտութիւն, այնքան հեղինակաւոր դարձնել, որպէսզի ոչ ոքի մէջ կասկածներ չը զարթեցնի, ահա այդ էլ պէտք է լինի առաջիկայ ընտրութիւնների նպատակը: Այնուհետև, խօսելով սահմանադրութեան մասին, նա ասել է. «Հիմնական Օրէնքները չէ կարելի մի ինչ որ քարացած բան համարել. Նրանք ստեղծվել են որոշ անցքերի ազդեցութեան տակ, իբրև նրանց արձագանքները, իբրև պետական նոր իդէայի արտայայտութիւն, որ ծնունդ է այդ անցքերի և կոչված է ղեկավարող դառնալ, բայց և կարող են ուրիշ անցքեր էլ պատահել, որոնք ընդունակ կը լինեն ցոյց տալու, որ անցեալը սխալ էր, մոլորութիւն էր, և հրամայողաբար կը պահանջեն փոփոխութիւններ կատարել: Այդպիսի ստուգութիւն կարող է և պէտք է անէ Պետական Դուման, և եթէ միապետական կուսակցութիւններին աջողվելու լինի համախմբելու իր շուրջը ժողովրդական մասսաները և մեծամասնութիւն կազմել Պետական Դումայում, այն ժամանակ Հիմնական Օրէնքները փոփոխութեան ենթարկելը, ռուս ժողովրդի զարկերով սրբագործված պետական իդէայի համապատասխան, հազիւ թէ որևէ արգելքի հանդիպելու լինէր»: Եւ այնուհետև նա աւելացնում է. «Պարլամենտարիզմի մասին չէ կարելի ուրիշ բան ասել, բայց եթէ մի փորձ, ազգայնականութեան շլինքին փաթաթելու այն, որը չէ սահմանված ոչ Հիմնական Օրէնքներով, ոչ էլ հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստով: Նա ինձ թւում է վայրենի, անհեթեթ»: Պատգամաւորութեան ընդունելութեան և Ստոլիպինի արտասանած ճառի փաստի մասին,—ասում է «Страна» լրագիրը,—մենք գիտէինք 4 շաբաթ սրանից առաջ, բայց մենք գերադասեցինք սպասել, մինչև որ կողմերից մէկն ու մէկը կը յայտնի այդ մասին: Պատգամաւորութեան կողմից Ստոլիպինին այցելելու նպատակներից մէկն էր Բարձրագոյն ունկնդրութիւն խնդրել, որը ուզում էին ստանալ Կիևի համագումարից յետոյ «ռուս ժողովրդի միութեան» պատգամաւորները: Ինչպէս մենք տեղեկացանք, Ստոլիպինի հետ ունեցած յիշեալ խօսակցութիւնից յետոյ միապետականների այդ խնդիրքը մերժվեց, միևնոյն ժամանակ յոյս էլ չը տրվեց, որ մօտ ապագայում գոնէ նրանք ունկնդրութեան կարժանանան: Նրանց խնդիրքի հետևանքը կախված էր, արդեօք, Ստոլիպինի վերաբերմունքից դէպի միապետականները, թէ այդտեղ դեր խաղաց ազդեցիկ շրջանների նոր տրամադրութիւնը, որ ստեղծվեց Հերարդի մասնակցութեան շնորհիւ, մեզ յայտնի չէ: Ինչ վերաբերում է Ստոլիպինի արտասանած խօսքերի ճշտութեանը, որ մենք հաղորդեցինք, այդ, ի հարկէ, կարող են հաստատել կամ ժխտել նրանք, որոնք բառ առ բառ արտասանել են:

—«Страна» լրագիրը հաղորդում է. «Մեզ այս րօպէիս հաղորդեցին, որ Պետական Խորհրդի կենտրոնի համագումարում «ընտրողական օրէնքը փոխելու՝ հակառակ» ընդունված որոշումների ապաւորութեան տակ՝ կառավարչական շրջաններում որոշ համոզմունք է կազմվում հակառակ այդ միջոցի: Հաղորդում են, որ այդ հանգամանքի շնորհիւ սաստիկ խախտւած է դարձել Ստոլիպինի դրութիւնը, որը Կրիժանովսկու հետ միասին, ամբողջ ժամանակ ջերմ կերպով պաշտպանում ու համոզում էր բարձր շրջաններում ընտրողական օրէնքը փոփոխութեան ենթարկելու միտքը: Այժմ, երբ Պետական Խորհրդի վրա դրված յոյսերը, թէև յայտնի չէ թէ ինչու նրանք կարծում էին, որ ընտրողական օրէնքը փոփոխութեան ենթարկելու միտքը պէտք է պաշտպանութիւն գտնի Խորհրդի կողմից, չարդարացան, և երբ միւս կողմից այդ մերժումը խախտում է Ստոլիպինի ծրագիրների էական մասը, այն բոլորը, ինչ որ կառավարութիւնը արել էր իր շուրջը Դումայի մեծամասնութիւն համախմբելու նպատակով, մի բարձրաստիճան անձի ասելով, համարվում է քամուն յանձնված այժմ: Ստոլիպինի պրեմիերութեան ամբողջ ժամանակամիջոցում այսօր միայն հիմք կայ խօսելու պրեմիեր-մինիստրի փոփոխութեան մասին:

—«Сегодня» լրագրին հեռագրում են Պարիզից. «Երեկ ռուսաց արժեթղթերի գները նորից բարձրացան, որը հետևանք է Ստոլիպինի հրաժարականի մասին յամառ կերպով տարածված լուրերի: Պարիզեան շրջաններում շատ քիչ էին հաւատում և այժմ էլ քիչ են հաւատում, որ Ստոլիպինը կարող լինի հանգստացնել Ռուսաստանը և իրագործել լիբերալ բարենորոգումները: Այդ պատճառով կաբինետի անկման լուրերի հետ բարձրանալու տրամադրութիւն է նկատվում ռուսաց արժեթղթերի գներում»:

—«Сегодня» լրագիրը հաղորդում է, որ կաբինետի փոփոխութեան մասին տարածված լուրերը գնալով աւելի ու աւելի են յամառ դառնում: Այդ հարցում կարևոր նշանակութիւն է ստանում, բացի կոմս Վիտտէի վերադարձից, նոյնպէս և Ֆինլանդիայի գեներալ-նահանգապետ Հերարդի վերադարձը, որին սպասում են Պետերհօֆում մօտ օրերս:

ԱՆԳԼՕ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՏԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Անգլօ-ռուսական բարեկամութեան կոմիտեն որոշել է մի բրօշիւր հրատարակել, որտեղ ամփոփված կը լինեն անգլիական ժողովրդի անունից ռուսաց ժողովրդին ներկայացնելու ուղերձի և անգլիական պատգամաւորութեան գալուստի առիթով ծագած միջադէպին վերաբերող բոլոր նիւթերը:

Կոմիտեին յայտնի է, որ շատ անձինք և հաստատութիւններ ուզում էին մասնակցել պատգամաւորութիւնը պատւելուն, բայց գրաւոր կերպով չարտայայտեցին այդ ցանկութիւնը այն պատճառով, որ պատգամաւորութեան գալուստը յետաձգվեց:

Այժմ ձեռնարկելով կոմիտեի ձեռքի տակ գտնվող փաստերի վերջնական խմբագրութիւնը, կոմիտեն շատ շնորհակալ կը լինէր յիշեալ անձերից և հաստատութիւններից, եթէ որ նրանք նեղութիւն կրէին ուղարկելու բրօշիւրի մէջ մտցնելու համար իրանց մօտ նախապատրաստված ուղերձները կամ ուղղակի գրաւոր կերպով հաստատելու իրանց դիտաւորութիւնը չը կայացած ընդունելութեան առիթով:

Խնդրելու պատճառը այն է, որ յիշեալ բրօշիւրը թարգմանվելու է անգլիերէն լեզուով Անգլիայում տարածելու համար: Ի հարկէ, ցանկալի է, որ մեր բարեկամները կարելոյն չափ աւելի լրիւ գաղափար ստանային բարեկամական այն պատկերի մասին, որ ստեղծեց Ռուսաստանում նրանց եղբայրական ողջոյնը, և չը հաւատային տարածվող սուտերին:

—Անցեալ ընդհանուր գործադուլի պատճառով ծառայութիւնից արտաքսված պօստ-հեռագրական ծառայողները, որոնք խնդիր էին տուել վերընդունվելու համար, յայտարարութիւն են ստացել, որ ազատ տեղ չը լինելու համար ծառայութեան ընդունվել չեն կարող և ապագայում էլ նրանց համար տեղեր չեն նախատեսնվում:

ՏԻԿԻՆ ԿԱՐՆՕՆ

Թիֆլիսի «Բայարսկայա» հիւրանոցի 11 համարում է բնակվում վհուկ տ. Կարնօն, ուր նա առաւօտեան ժամի 10-ից սկսած մինչև երեկոյեան 10-ը ընդունում է միամիտ, բազմաթիւ դիւրահաւատ այցելուներին: Բացի լրագրական յայտարարութիւնից տ. Կարնօն մասնաւոր աֆիշով, ի լուր հասարակութեան յայտարարում է, որ ինքը գուշակում է մարդու անցեալը, ներկան և ապագան: Հասարակութիւնը կարդալով մեծահնչիւն յայտարարութիւնը, տ. Կարնօի տարօրինակ և ծածկամիտ անունը, խումբ-խումբ այցելում է իմ հարևան տ. Կարնօին:

Հետաքրքրութեանս բաւականութիւն տալու համար իմ հերթին ես ևս թոյլութիւն թէ դժբախտութիւն ունեցայ այցելելու տ. Կարնօին:

Տիկին Կարնօի փոխարէն իմ առաջևս աթոռի վրա բազմած է մի ռուս կին, չեչոտ, տըգեղ դէմքով, միջին տարիքով և հասակով, խռպոտ ձայնով ու մաքուր՝ ռուս սաոր գաւառական յատուկ արտասանութեամբ: Արտաքին ձևը, խօսակցութեան եղանակը բոլորովին չէ տարբերվում հայ վհուկ բօշաներից, թուրք ղարաչիներից կամ ռուս ցիգանկաներից: Տարբերութիւնը միայն պայմանների մէջն է: Վերջիններս իրանց ֆալերը բանում են—արհեստը գործադրում են փողոցներում, քարվանսարաներում, իսկ տ. Կարնօն՝ առաջնակարգ հիւրանոցներում:

Այցի վճարը 50 կօպ. պակաս չէ, բայց աւել կարելի է:

Տ. Կարնօն բազմած է սևածակ սեղանի առաջ, որի վրա շինված է սևածակ մի փոքրիկ չարդախ, մի կողմը միայն բաց թողած: Այցելուն նստում է դիմացը գտնվող աթոռի վրա:

Մադամ Կարնօն այցելուին առաջարկում է կարտի թղթերը երեք մասի բաժանել:

Ապա խաղաթղթերը նորից վերցնելով բըկըսում է չարդախի տակը դասաւորել, ու անել իր գուշակութիւնը:

Ինձ համար գուշակեց հետևեալը.

«Մի քանի տարի առաջ ազգիցդ մեռնողներ եղել են: Ինքդ էլ շատ փասաներ թէև կրել ես, բայց փոխարէնը կը ստանաս: Զգուշացիր, մի անձնաւորութիւն քեզնից ձեռնափող է ուզելու, չը տաս. եթէ տուիր, խոպան կորած է: Բոլոր կրած փասաներիդ փոխարէն այս քանի օրում մեծ օգուտի ես սպասում: Ներկայումս հիւանդ ունիս—անփասս է, կառողջանայ: Անցեալներում հիւանդացար—այս քանի օր էլ փոքր կը հիւանդանաս, անհոգ եղիր, հասարակ խարրուխով (ասենք այդ վայրկեանին փոքր խարրուխ էի): Սև մազերով մի թշնամի ունես, նա ուզում է քեզ փասել, բայց անհոգ կացիր, ոչինչ էլ չի անի: Ամուրի ես—կամենում ես ամուսնանալ. սևաչեայ մէկը քեզնով հետաքրքրվում է, ինչպէս նաև դուք նրանով. կը բաղդաւորվես, եթէ ուզես: Երկար ճանապարհ ունես գնալու. գնա, մի վախիր, օգուտներ ունես...»

Հետաքրքիր ընթերցողին միամտացնելու համար կարող եմ նրան վստահաբար հաւատացնել, որ ֆրանսիացի անունը չահագործող տ. Կարնօի գուշակութիւնը իմ վերաբերեալ սկզբից մինչև վերջը բացարձակ ստալի գուշակութիւններ էին... ամեն մի ստախօսութիւն կար տիկնոջ գուշակութեան մէջ, բացի մազի չափ ճշմարտութիւնից:

Սրանով նախազգուշացնում ենք հասարակութեանը, առանց անձամբ համոզվելու, չայցելեն այդ խարդախ վհուկին և չը հաւատան մեծահնչիւն յայտարարութիւններին. ափսոս են թէ ժամանակը և թէ տուած փողերը...

Սադան

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կաթողիկոսից ստացված հեռագիրը կօնսիստորիայի անունով առաջարկում է Աստրախանի և թեմի ժողովրդին՝ թեմական առաջնորդի ընտրութիւն կատարել—ընտրելով երկու թեկնածու, որպէսզի յետոյ ընտրվածներին առաջարկէ բարձրագոյն հաստատութեան: Ահա հէնց այդ է Էջմիածնից ստացված հեռագրի բովանդակութիւնը, և ոչ մի խօսք, ոչ մի հրահանգ ընտրութեան ձևի, տեղի, տեսակի և այլ մանրամասնութիւնների մասին: Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնի Կենտրոնական Ժողովը, որ պէտք է մշակէր այդ ձևերը, ցրվելուց յետոյ՝ ոչ մի կարգադրութիւն չէ եղած ընտրութիւնների մասին և հետևապէս այդ հեռագիրը չէր կարող կօնսիստորիային բաւարարութիւն տալ. և կօնսիստորիան պատասխանեց այդ հեռագրին և հրահանգ խնդրեց թէ ինչ ձևով կատարել ընտրութիւնները և այդ՝ առաջնորդական ընտրութեան հետ կօնսիստորիան խնդրեց Վեհափառից միացնել նաև թեմական դպրոցի հոգաբարձուների և կօնսիստորիայի անդամների ընտրութիւնները:

Այսօր ստացվեց Կաթողիկոսից պատասխան, որով յայտնում է, որ ընտրութիւնները պէտք է լինեն երկաստիճան, Կենտրոնական Ժողովի համար տուած կօնդակի համաձայն և մինչև հոկտեմբերի 15-ը պէտք է վերջացնել պատուիրակների ընտրութիւնները, իսկ 22-ին արդէն առաջնորդի ընտրութիւնը կատարած լինել: Կօնսիստորիայի անդամների և թեմական դպրոցի հոգաբարձուների ընտրութիւնը առայժմ թողնվում է: Այժմ Աստրախանի թեմի ժողովրդի առաջ դրված է բաւական լուրջ խնդիր, որի լուծումը սակայն, չը գիտեմ ինչ պատճառով, Էջմիածինը ուզում է շատ շուտ ժամանակամիջոցում կատարել: Շտապեցնողը գուցէ նաւագնացութեան փակման վախն է, որովհետև մեր միակ ջրային ճանապարհը կարող է շուտ փակվել, և եթէ Աստրախանը, որպէս առաջնորդանիստ քաղաք, պատուիրակների ժողովվելու կենտրոնատեղի նշանակվի, այդ դէպքում, ի հարկէ, մեծ անյարմարութիւններ կարող են առաջ գալ, և այդ անյարմարութիւններից խոյս տալու համար կառաջարկէի, որպէս պատուիրակների հաւաքվելու կենտրոն, նշանակել ոչ թէ Աստրախանը, այլ թեմիս քաղաքներից մէկը, և այդ տեսակէտից ամենայարմարը Վլադիկավկազն է, որի հետ կապված է համարեա ամբողջ հիւսիսային Կովկասը: Թող այս անգամ Աստրախանից գնացող պատուիրակները իրանց դժուարութիւնները զոհեն ընդհանուրի թեթևութեան համար:

Առաջնորդական ընտրութեան գործը ժամանակ է պահանջում մտածելու, խօսելու, մտքերի փոխանակութիւն կատարելու և ապա միայն թեկնածուներ առաջարկելու: Մտածելու եմ ասում, որովհետև շտապելով չը լինի թէ Աստրախանի թեմը Արիստակէս եպիսկոպոսից յետոյ մատնվի մի անհամապատասխան առաջնորդի ձեռքը: Տասնումէկ տարի է, որ Աստրախանից և իր ամբողջ թեմից արմատախիլ է եղած կաշառակերութիւնը. հոգևոր հաստատութիւնները մաքրված են կաշառակեր վարիչներից և քաղաքները՝ ագէտ հոգևորականներից. թեմում տիրում է այնպիսի կարգ, կանոն, որ օրինակելի կարելի է համարել ուրիշ թեմերի համար: Աստրախանի ժողովուրդը ընտելացել է այդ բոլորին և այսօր նա ցանկանում է ունենալ մի այնպիսի առաջնորդ, որ շարունակող հանդիսանայ այդ արածների: Եւ իբրև այդպիսին, որ կարող է բաւարարութիւն տալ ժողովրդի մեր այժմեան պահանջներին՝ համարում եմ Պարսկաստանի առաջնորդ Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանին, որի աչալրջութիւնը, հաստատ կամքի ոյժը, խելացի և համեստ գործունէութիւնը շատ լաւ յայտնի են աստրախանցիներին, նրա առողջ մտքերը և խօսելու գեղեցիկ ձևը մինչև այսօր էլ յիշում են աստրախանցիները. և ահա առաջարկում եմ Աստրախանի թեմի առաջնորդութեան համար իբրև թեկնածուներ՝ Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանին և Մեսրոպ վարդապետ Տէր-Մովսիսեանին, և լիայոյս եմ, որ ոչ միայն Աստրախանի, այլ և ամբողջ թեմի պատուիրակները կը միանան իմ այդ առաջարկութեանը և իրանց քուէն կը տան յիշեալ թեկնածուներին: Չը պէտք է մոռանալ նաև, որ մեր առաջ դրած է մի նորաբոյս ծաղիկ—թեմական դպրոցը, որը գտնվում է դեռ սաղմային դրութեան մէջ և որին ընթացք տալը և ամուր հիմքերի վրա կանգնեցնելը կախված է մասամբ նաև թեմական առաջնորդից, որի համար հարկաւոր են դպրոցական գործին ծանօթ և լուրջ անձնաւորութիւններ: Կարծում եմ, որ առաջարկված թեկնածուները, որոնց գործունէութիւնը անծանօթ չէ հայ հասարակութեանը, այդ տեսակէտից էլ կարող են համապատասխան համարվել: Կրկնում եմ, չը պէտք է շտապել, այլ գործել մտածելով:

Սարգիս քահ. Ալլանեանց

ԽՆՁՈՐԷՍԿԵՑԻՆԵՐ ՉԵՆՔ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ

Բալախանի, 4 հոկտեմբերի

Ամենին էլ յայտնի է, որ Խնձորէսկը բազմամարդ ժողովուրդ ունեցող մի գիւղ է, որ նա Զանգեզուրի մայր գիւղն է կոչվում իր մեծութեան պատճառով: Բայց, ոչ ոք չը գիտէ թէ տնտեսական ո՞րպիսի սաոր ասաբճանի վրա է կանգնած այդ գիւղը: Հազար երկու հարիւր տնից է բաղկացած այդ գիւղը, որի երկու հարիւր տունը հազիւ իր վարուցանքսից է կարողանում տարվայ կէսը կըրէկ ու գարու հացի արժանալ, իսկ մնացած հազար տուն քիւլֆաթը ապրում են նաւթոտ կօշէկներով:

Ընթերցող, գուցէ ձեզ համար տարօրինակ թւայ «նաւթոտ կօշէկները», բայց ա՜մ, սա մի երկար պատմութիւն ունի, որի մէջ սիֆիլիսների, բորակացաւերի և զանազան տեսակ հիւանդութիւնների մի անհելի շարան կայ ծածկված և որից ամբողջ աշխարհն է սարսափում. սրանց մասին մենք կաշխատենք առայժմ լռել:

Անցնենք մեր բուն նպատակին:

Այս տարի ցորեն չը կար, երկիրը կռուի եր կռնքով բռնված էր, բոլոր ճանապարհները թուրքերի ձեռքումն էին և Ղափանի փայտը ձեռք չէր ընկնում: Ձմեռը մօտենում է, մարդիկ, կանայք և երեխաներ սոված, տկլոր ու առանց տաք օջախի պիտի ապրեն այս ծով ձմեռը: Տնտեսական այսպիսի ծանր, այս՝ խեղդելու չափ ծանր պայմանների տակ խընձորէսկեցիք հաշիւ ու համար չունեն, հարիւրներով ամեն օր շարան-շարան գալիս են լեցված նաւթի երկիրը՝ Բալախանին, «նաւթոտ կօշէկներ» վաստակելու և իրանց ընտանիքների ողորմելի գոյութիւնը պահպանելու:

Եւ արեխներով, չուխաներով Բալախանիի փողոցներում չափչփում են փոշու շերտի տակ ծածկված, միշտ սրտնջալով, միշտ տխուր: Բայց մի՞թէ միմիայն խնձորէսկեցիներն են անգործ. ինչո՞ւ միշտ սրանք են աչքի ընկնում: Այո, միայն և միայն խնձորէսկեցիներն են, որ անգործ են: Ինչո՞ւ. միթէ նրանք արհեստ չը գիտեն, բանելու ընդունակ չեն: Ո՛չ, փաստը այդ չէ. խնձորէսկեցին ամեն գործի ընդունակ և պիտանի է, լաւ արհեստաւորներ կան, ժիր, աշխատասէր մարդիկ են. ափսոս, միայն մի աչք ծակող թերութիւն ունեն, այդ այն է, որ նրանք մեծի (կառավարիչների) «շուն-շան որդի» խօսքերին նոյն ոճով են պատասխանում, նրանք չը գիտեն քծնել, ոտքեր լիզել, այլ նրանք գիտեն միշտ իրանց արուր (պատիւ) տեղը փող աշխատել, նաւթոտ փող, որը այնքան դառն է, այնքան լեղի նրանց համար:

Ծանօթներիցս պատահում են, հարցնում եմ. «ընկեր, այս ինչի մօտ գործ կայ, տեսա՞ր»:

—Տեսայ:—Ի՞նչ ասեց:—Ոչինչ, ասում է, խնձորէսկեցի չենք ընդունում:

Այսպիսի անախորժ պատասխաններ շատ ենք լսել. մէկը չէ, հազարը չէ, որ թւենք: Սակայն տխուր իրողութիւնը այն է, որ հազարաւոր խնձորէսկեցիներ այսօր փողոցներում անգործութեան մատնված, սոված, տըկլոր, ընտանիքի կարօտներն են քաշում և մեծերի «խնձորէսկեցի չենք ընդունում» խօսքերը անիծում:

Սիրելի համագիւղացիք, խնձորէսկեցիներ!

Երևի սա էլ մի արտասովոր պատիժ է, որ նախախնամութիւնը մեզ տուել է Խնձորէսկում ծնելով: Հարկաւ եթէ աշխարհի բաղդաւոր զաւակները լինէինք և ծնվէինք ոչ Խնձորէսկում, այլ մի ուրիշ տեղ, դէթ մեզնից մօտիկ Մաղանջուղում, մենք բաղդ կունենայինք մաղանջներում նաւթոտ լինելու և համբերութիւն կունենայինք դէպի մեզ ուղղած հայհոյանքները քաղցրութեամբ ճաշակելու: Մենք ինչո՞վ ենք մեղաւոր, որ հպարտ ենք սովոր, մենք ինչո՞վ ենք մեղաւոր, որ մեր ձեռք բերած կօշէկները, որով հաց պիտի առնենք, ուրեմն աւելի ճիշտն ասած՝ հացը լպիրշ հայհոյանքներով շաղախված չենք ուզում, այլ մեր արիւն քրտինքով:

Դատապարտելի է, չէ՞, պ. պ. մեծերի դէպի մեզ բռնած ընթացքը:

ՂԶԼԱՐԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հոկտեմբերի 6-ին

Ղզլարի կրթական գործում քաղաքային դպրոցը այսպէս թէ այնպէս կէս տարուց աւելի նշանաւոր դեր է կատարել, նրանից աւելի տեսական դպրոց գոյութիւն չէ ունեցել: Սովորող աշակերտները գլխաւորապէս տեղացի ազգաբնակութեան են պատկանում. հետևապէս այն խոշոր փոփոխութիւնները, որ կատարվում են այդ հաստատութեան մէջ, պէտք է հետաքրքրեն տեղացիներին, որովհետև նրանց զաւակների ապագան է, որ վճռվում է այդ հաստատութեան մէջ:

Լուսաւորութեան մինիստրութեան նախկին քաղաքային դպրոցների ծրագրի մէջ դասաւորվող մանուկի մայրենի լեզուն միանգամայն հիմքից կտրած էր. դպրոց գնացողը առաջին բաժնից սկսում էր ռուսաց մանուկներին հաւասար դպրոցի ծրագիրը, որ ի հարկէ անհնար էր և թէ վնասակար: Այդ դժուարութիւնը հեշտացնելու համար քաղաքային դպրոցի մանկավարժական խորհուրդը 1896 թւին միջնորդութիւն էր յարուցել և թոյլտուութիւն ստացել մի նախապատրաստական բաժանմունք ևս ունենալու, ուր տեղացի երեխաները պէտք էր նախ իրանց մայրենի լեզուն և յետոյ ռուսերէն սովորէին և ապա սկսէին սիստեմատիկ ծրագիրն անցնելը:

Կրթութեան սուրբ գործը քաղաքային շատ հաստատութիւնների գործիք դարձնող բիւրօկրատիան սկսեց ամեն միջոց գործ դնել մանուկների սրտում միանգամայն մեռցնել այն ամենը, ինչ որ նրա ազգի տուած դարաւոր ժառանգութիւնն էր, ինչ որ բնական օրէնքներով շաղկապված՝ ազգի կուլտուրական պատմական զարգացման շղթայով հասել էր այժմեայ մատաղ սերնդին: Եւ պաշտօնապէս ընդմիշտ արգելվեցին տեղական լեզուները. անհրաժեշտ էր «դաստիարակել» — լեզուն, հոգին և զգացումները պատուաստել, յարմարեցնել պետական, քաղաքական ձգտումներին: «Բնական մեթօդը» Զաւադսկու, Նանովսկու և Լևվիցկու քաղաքական արշինով չափվեց և անբնական կերպով գործադրվում էր: Բայց շատ ուսուցիչներ բողոքեցին այդ ա բնական ճանապարհով կրթելուն, մինչև Նալչեկում կազմած ուսուցչական համագումարը Կովկասի տարբեր ազգերի երեխաներից կազմած ժամանակաւոր դպրոցում—փորձնական դասերի միջոցով ապացուցեց այդպիսի բնական անբնականութիւնը:

Որքան եղուկական միջոցներ էր գործադրված դպրոցներում, մանուկ սերնդի սիրտը մեռցնելու և բառեր ու խորթ զգացմունքներ զննելու այնտեղ. որքան բողոքներ և բաւարարութիւններ են եղել, որպէս զի ցոյց տան այն բոլոր փասաները, որոնք պէտք է առաջ գային այդպիսի կրթութիւնից:

Այժմ ինքը կրթական վարչութիւնը, ըստ երևոյթին, թողել է նախկին ուսուցման եղանակական միջոցները և տեղական լեզուներին աւելի մեծ տեղ է տալիս. ուրեմն պէտք է սպասէինք, որ այդ իրաւունքներից կօգտվէին և Ղզլարցիք. բայց ցաւօք սրտի հակառակն ենք տեսնում, քաղ. դպրոցում հետաքրքրվող չը կայ: Քաղաքային վարչութիւնը, որ որոշ տարեկան միջոց է տալիս դպրոցին, և տեղական երեւաստարութիւնը, որի ստուար մասը քաղաքային դպրոցի նախկին սաներ են, պէտք է աշխատեն, որպէս զի տեղացի ազգաբնակութեան որդիքը կրթվեն, դաստիարակվեն ոչ չափով, համաձայն ազգաբնակութեան ձգտումներին և ժամանակիս դաստիարակչական ուղղութեան:

Այն ինչ Ա. բաժնի ուսուցիչ Անանեանի տեղ եկել է տեղական լեզու բոլորովին չիմացողը: Ուրեմն Ա. բաժնում տեղական լեզու չէ էլ լինելու երևի:

Վ. Սազանդարեան

ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Հ. Գ. Ն.-ը՝ այնքան համեստօրէն կաթողիկոսի հասցէին ուղղած «վանդալականութեան» մասին գրում է. «Չափազանց բնորոշ են ձեր (Սարուխանի) չարամիտ ակնարկութիւնները, որ իմ մի քանի առ ձեզ ուղղած խօսքերը դարձնում էք դէպի կաթողիկոսի անձնաւորութիւնը»: Դրանով նա ուզում է հաստատել թէ «վանդալական աւերմունք» կատարողը ես եմ և ոչ թէ կաթողիկոսը: Այժմ ես առաջ կը բերեմ նոյնութեամբ հ. Գ. Ն.-ի խօսքերը և թող ընթերցողը դատէ թէ իսկապէս որո՞ւն են ուղղված այդ խօսքերը և ով է մեզանից «չարամիտ ակնարկութիւններ» անողը: Յիշատակելով իր բառերով իմ «Մշակում» հաղորդած լուրը թէ՝ «Կ. Պոլսի Սապղեան կաթողիկոսը գնացել է Հռոմ հայ-կաթօլիկաց կարևոր գործերը կարգադրելու», հ. Գ. Ն. անմիջապէս շարունակում է. «այո, կարգադրութիւն մը, որ վանդալական աւերմունքներից աւելի սոսկալի և աւելի ցաւալի է», և նոյն յօդուածում դպրոցած գոչում է՝ «մենք և մեզ հետ ամբողջ Կովկասի հայ-կաթօլիկ ժողովուրդը (!!!) ոչինչ յուսալիք չունինք Կ. Պոլսի պատրիարքէն» («Մշակ» № 144): Եւ երբ ես բողոքում եմ նրա յանդուգն խօսքերի դէմ և յիշեցնում թէ Արդուինի թեմը դեռ ևս գտնվում է Կ. Պոլսի պատրիարքի իրաւասութեան տակ, հետևապէս հ. Գ. Ն.-ի «ամբողջ Կովկասի հայ-կաթօլիկ ժողովուրդի» անունից կաթողիկոսի հասցէին յանդիմանութիւն ուղղելը առնուազն ժպրհութիւն է, նա այս անգամ «եկեղեցական բիւրօկրատ աղուէսի» նման գալարվում է և ձայնը խոնարհեցնելով ասում է. «Ես շատ բարձր եմ գնահատում նրա (կաթողիկոսի) բարձր հեղինակութիւնը, բայց դժբաղդաբար ռուսահայերս (և ոչ Արդուինի թեմը) ոչինչ չենք կարող սպասել նրանից»: Թէ որքան է գնահատում կաթողիկոսի «բարձր հեղինակութիւնը», այդ շատ լաւ երևում է նրա թէ նախորդ և թէ վերջին յօդուածներից, բայց խնդիրը դրանում չէ. հ. Գ. Ն. մի նոր սուտ, նոր աչքակապութիւն էլ է գլորում Արդուինի թեմի մասին: Այս թեմը բաղկացած է Բաթումի և Կարսի նահանգներից: Ի՞նչպէս է լինում, որ Ալէքսանդրօպոլի կամ Բաւթարլու գիւղի բնակիչ հ. Գ. Ն. իրան «ռուսահայ» է համարում, իսկ Արդուինի թեմը—ոչ: Արդեօք Բաթումը, Կարսը, Արդուինը և Արդահանը Աւստրալիայում կամ Չինաստանումն են թէ միևնոյն Կովկասում, որտեղ Բաւթարլու գիւղն է: Եւ ով է նրան իրաւունք տուել «ամբողջ Կովկասի հայ-կաթօլիկ ժողովրդի» կամ բոլոր «ռուսահայերի» անունից խօսել և սրա նրա հասցէին անհեթեթութիւններ ուղղել...:

Այժմ անցնենք երկու կարևոր հարցի քննութեան, որոնցով նա այնքան սիրում է յօխորտալ: Դրանցից մէկը՝ արևելեան եկեղեցու ընտրողական իրաւունքն է ընդդէմ «լատին եկեղեցւոյ միապետական իշխանութեան» և միւսը Մխիթարեանների թեկնածութեան խնդիրը:

Հ. Գ. Ն. գրում է. «Ես յեցած մեր ազգային եկեղեցւոյ վրա պաշտպանում եմ ժողովրդի ձայնատուութիւնը, ընտրողական սիստեմը ըստ արևելեան եկեղեցւոյ յատուկ սովորութեանց և կանոնաց» («Մշակ» № 209): Թողնենք մի րօպէ այն հարցը, թէ կարելի՞ է արդեօք այլ ևս հաւատ ընծայել այնպիսի մարդու խօսքերին, որի ըմբռնումը, զըրպարտութիւնները և ստախօսութիւնը ապացուցված են կենդանի և գրաւոր վկայութիւններով, և ենթադրենք թէ գործ ունենք լուրջ մարդու հետ: Ինչպէս նա ինքն էլ պատմում է, 1903-ին Կովկասի կառավարչապետի օգնական Ֆրեյզէն առաջարկել է մինիստրութեան Պօղոս վարդապետ Նահապետեանին իբրև «թեմական կառավարիչ»: Հ. Գ. Ն.-ին շատ լաւ յայտնի էր այդ հանգամանքը: Ինչո՞ւ այն ժամանակ նա չը բողոքեց դրա դէմ, չը պահանջեց, որ յարգվի ազգային եկեղեցու ա-

ւանդութիւնը այն մտքով, որ մինչև այդ թեկնածուն ժողովրդական ձայնատւութեամբ չընտրվի, ոչ ռուս կառավարութիւնը նրան առաջարկէ, ոչ էլ Վատիկանը ընդունի։ Նա չէ կարող յենվել Պօղոս վ.-ի ապագայ ընտրութեան վրա, նախ՝ որովհետև այդ եղել է կառավարութեան առաջարկութիւնից 2 տարի յետոյ և երկրորդ՝ այն ընտրողական ժողովն էր, որ կայացել է 1905-ին—եթէ ընդունենք մեր համագումարի այդպիսի լիազօրութիւնը —գումարվել է հ. Գ. Ն.-ի կամքին հակառակ, չէ՞ որ նա խոստովանում է և մինչև իսկ պնդում է թէ այդ համագումարի ժողովման ինքը չէ նախաձեռնել այլ տէր-Սարգիս Տէր Աբրահամեանը, որ Սարուխանի ձեռներէցութեամբ հաւաքել տւաւ գաւառների լիազօրներին...» («Մշակ» № 144)։ Ուրեմն ժողովրդի ձայնատւութեան դիմողն, հետևաբար և «ազգային եկեղեցւոյ աւանդութիւնները» պաշտպանողը եղել ենք տէր-Սարգիս և ես. եթէ մինչև իսկ այն նպատակով հաւաքած լինենք լիազօրներին, «որպէսզի հասկացնենք թէ Հռոմ վերջնականապէս մերժել է Մխիթարեանց թեկնածութիւնը և անպատճառ միաբանեն պտէր-Սարգիս ընտրելու» («Մշակ» № 144)։ Հետևաբար նոյն իսկ հ. Գ. Ն.-ի սեփական խօսքով ժողովրդի ընտրողական իրաւունքին մենք ենք դիմել և ոչ թէ նա։ Թողնենք դեռ այն կէտը, որ տէր-Սարգիս այն միջոցին Կովկասումն էլ չէր և ես նրա հետ ոչ մի գրագրութիւններ չեմ ունեցել և ժողովրդի լիազօրներին հաւաքելը եղել է իսկապէս իմ նախաձեռնութեամբ. գործի միւս մանրամասնութիւններն ես արդէն ճշտութեամբ պատմել եմ իմ նախորդ յօդուածում, («Մշակ» № 150)։ Բացի դրանից, ինչու համար հ. Գ. Ն. չը յիշեց թէ կայ «ազգային եկեղեցական աւանդութիւն», կայ «ժողովրդի ձայնատւութիւն» և այլն, երբ նոյն ռուս կառավարութիւնը յանձին Գոլիցինի և Պլեվէի, առաջարկեց և մի ուրիշ անձ, հ. Յովս. վ. Մարգարեան, միևնոյն պաշտօնի համար, (խնդիրը անձի վրա չէ, այլ սկզբունքի)։ Ինչու համար նա միայն այժմ է աղաղակ բարձրացնում, երբ Վատիկան մերժեց ռուս կառավարութեան թեկնածուներին և իր կողմից նոր թեկնածուի վրա մատնանիշ է լինում։ Ինչու համար երբ ռուս կառավարութիւնն է առաջարկում, նա լռում է, ընդունում է, ազգային աւանդութիւն և այլն միտը չէ գալիս, իսկ երբ, Վատիկանն է առաջարկում այն ժամանակ բողոքում է, պապական կոնդակներ է առաջ բերում։ Պատճառը շատ պարզ է. «ազգային աւանդութիւն», «ժողովրդական ձայնատւութիւն» և այլ այսպիսի գեղեցիկ մ.քերը լոկ պատրուակ են. եղելութիւնը այն է, որ ռուս կառավարութիւնը առաջարկում էր հ. Գ. Ն.-ին հաճելի «չինօվնիկներ» (անունման են հ. Գ. Ն.-ի բացատրութեան ձևերը), այսինքն մէկը՝ իր միաբանակիցը, Վենետիկի Մխիթարեան, Մարգարեան, և միւսը՝ նրա 85—90 տարեկան հօրեղբայրը, որ ասել էր ինքը հ. Գ. Ն.։ Իսկ Վատիկանի առաջարկած անձը ոչ միայն Վենետիկի Մխիթարեան կամ իրան մօտ ազգականը չէր, այլ տէր-Սարգիս, որի նախանձորդն է հ. Գ. Ն.։ Երբ վերջնականապէս քանդվեց նրա յոյսը, թէ միայն ռուս կառավարութեան առաջարկութեան շնորհիւ նրա հաճելի թեկնածուները չեն կարող անցնի, անա այն ժամանակ նա սկսեց դոնքիշոտական յարձակումներ գործել «ազգային եկեղեցւոյ իրաւանց ճշնամների», «հակազգային կուսակցութեան», «լատին միապետական իշխանութեան» և այլն դէմ։ Եւ «ամբողջ Կովկասի հայ-կաթոլիկ ժողովուրդը» զարմանքով տեսնում է, որ Կ. Պօլսի պատրիարք Սապպաղեան իր «վանդալական աւերմունքից աւելի սոսկալի» կարգադրութիւններով, նրա Հռոմի ներկայացուցիչ Ռուպեան արքեպիսկոպոս՝ հ. Գ. Նահապետեանի վրա ունեցած սնվստահութեամբ (գրաւոր փաստ ունեմ), բարոն Թօպպ իր «բանսարկութեամբ», տէր-Սարգիս վ. Տէր-Աբրահամեան իր «լատինասիրութեամբ», ես էլ նրա «գաղափարակիցը, և բացի դրանից էլ դեռ «հակազգային կուսակցութեան» գործիքը, և անշուշտ մեզ հետ նաև այն բոլոր հոգևորական և աշխարհական անձինք, որոնք հ. Գ. Ն.-ի հաճելի չեն, բոլորս միացած աշխատում ենք տապալել «ազգային եկեղեցւոյ իրաւունքները», և միայն այդ Դոն-Քիշոտն է, որ ամուր ձեռքով նիզակ է ճօճեցնում... հողմաղացների և ոչխարների հօտերի դէմ։ Տեղն է ասել ֆրանսերէն առածը՝ Du sublime au ridicule in, ya qu, un pas.

Գալով Մխիթարեանների խնդրին, որոնց անունը յարմար, անյարմար շարունակ առաջ է քշում հ. Գ. Ն. արքի ծառայութիւն մատուցանելով ս. Ղազարի վանքին, նախ և առաջ ինձ զարմացնում է մի բան. ինչ իրաւունքով հ. Գ. Նահապետեան յախուռնում է յանուն ընդհանուր Մխիթարեան միաբանութեան, երբ Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը ոչ մի կապ չունի այս Դոն-Քիշոտի հետ։ Ես չեմ էլ կասկածում, որ նոյն իսկ Վենետիկը յամենայնի համերաշխ չէ կարող լինել հ. Գ. Ն.-ի հետ։ Ծիծաղելի է եթէ զզւելի չը լինէր հ. Գ. Ն.-ի նոր մեղադրանքը Կ. Պօլսի կաթողիկոսի և իմ հասցէին թէ՝ «Կովկասի թեմի Մխիթարեանց ձեռքը ընկնելը խիստ անհաճոյ է Կ. Պօլսի կաթողիկոսարանին և մահացու հարուած պ. Սարուխանին»։ Ողորմելի արարած։

Եւ ես չեմ հասկանում ինչո՞ւ պէտք է Կովկասի թեմը Մխիթարեանց ձեռքի տակ ընկնելը ինձ «մահացու հարուած» լինի, երբ ես ինքս Մխիթարեան աշակերտ եմ, թէև ոչ Վենետիկի, այլ Վիեննայի միաբանութեան։

Երբ վերջնականապէս կը կազմակերպվի հայ-կաթոլիկաց թեմական իշխանութիւնը Կովկասում, կը բացվի յատուկ սեմինարիա, այն ժամանակ պաշտօնավարելու կը հրաւիրվեն անխտիր թէ Վենետիկի Մխիթարեաններից, ի հարկէ այն պայմանով, որ հ. Գ. Ն. չը լինեն, թէ Վիեննայի Մխիթարեաններից, որոնք չունեն Նահապետեանների թթու կեղծական «ազգասիրութիւնը՝ բարեբախտաբար և գիտեն աւելի տակտով վարվել։ Վիեննայում արդէն պատրաստվում են բազմաթիւ կովկասցի աշակերտներ։ Կը հրաւիրվեն անշուշտ և Հռոմի հայկական աշակերտներ, որոնք ոչ պակաս Նախանձախնդիր կը լինեն «ազգային իրաւանց», քան դանազան հ. Գ. Ն.-եր։—Վերջապէս Կովկասը չէ եղել և չէ կարող լինել ոչ մի միաբանութեան մենաշնորհն և «ընկնել նրա տիրապետութեան տակ», մանաւանդ որևէ կաստայական շահերի ասպարէզ, ինչպէս է հ. Գ. Ն.։

Մի կէտ ևս, և ես կը վերջացնեմ իմ հաշիւը հ. Գ. Ն.-ի հետ։ Նախորդ յօդուածումս ես հարցրել էի թէ՞ ո՞վ է արդեօք «եկեղեցական բիւրոկրատ աղուէսը, որի մաշած դիմակը ընկել է», ինչպէս գրել էր հ. Գ. Ն.։ Այժմ նրա տուած բացատրութիւններից երևում է թէ ով է եղել։ Դա՝ հայր Գաբրիէլ Նահապետեանն է. որովհետև նախ՝ նա «եկեղեցական» է կամ գոնէ կաթոլիկ եկեղեցականի պատմուճան է կրում. երկրորդ՝ նա բիւրոկրատ է, այսինքն նա նշանակված է «լատին միապետական իշխանութիւնից», հաստատված է «ռուս կառավարութեան րէժիմից», ռոճիկ է ստանում ռուս պետական գանձարանից և պաշտօնավարում է ռուսական պետական դըպրոցներում. երրորդ՝ նա աղուէս է (այս անգամ նա գործ է ածում «կրօնական աղուէս») որովհետև, ըստ իր բացատրութեան, նա՝ «իրա դասակարգին չը յատկացուցած պատմուճանով ուզում է շրջել և դրանից էլ սողոսկում են «զանազան և անհասկանալի պարագաներ», որոնք յուզում են մտքերը, անախորժութիւններ են պատճառում և յաճախ թիւրիմացութիւնների աղբիւր ստեղծում» («Մշակ» № 214)։ Հետևաբար «եկեղեցական բիւրոկրատ աղուէսը», որ ինչպէս տեսանք, միանգամայն կեղծող և ստախօս էլ է, անարժան է այլ ևս ժողովրդական հովիւ նկատվելու և նա՝ ժողովրդի և եկեղեցու անմիջական շահերի տեսակէտով պէտք է որ հեռանայ Կովկասից և քաշվի իր վանքը, որի այնքան անշնորհք ներկայացուցիչն էր այստեղ...

Սարուխան

Թիֆլիս, 10 նոյեմ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուլաւէր, 16 նոյեմբերի

Որպէսզի «Մշակի» № 209-ում Շուլաւէրի հոգաբարձութեան կողմից լոյս տեսած նամակը ընթերցող հասարակութիւնը զուտ ճըշմարտութեան տեղ չընդունի և դասն իրաւականութիւնը այնքան ստահարված չը մնայ, անհրաժեշտ ենք համարում նրա դէմ մի քանի կէտերին պատասխանել։

Ներկայ տարվայ օգոստոսի 2-ին անդամ բոլոր սիրողները ժողով ունեցան, ուր հարց դրվեց հինգ հոգուց մի վարչութիւն կազմել, որպէսզի միշտ նախաձեռնող հանդիսանայ կանոնաւոր ներկայացումներ տալու։ Այդտեղ որոշվեց այս յուլիսի 30-ին գրված ներկայացման արդիւնքը յատկացնել բեմական պարագաներ ձեռք բերելուն, որովհետև տարիների ընթացքում այդ մասին շատ քիչ է ուշադրութիւն դարձրած։

Հոգաբարձութիւնը իր նամակում գրում է թէ՝ «Շուլաւէրի միակ բեմը դպրոցինն է, իսկ դպրոցը թատրոն յաճախող հասարակութեանը, սակայն մեզ խաբեցին, եկամուտը չը տուին, դպրոցի բեմին սեփականացնելով դեկորացիան ու վարագոյրը, չը հաւատացին հոգաբարձուներին «ձեր մի քանի փալասները» *)

Ճիշտ է՝ որ դպրոցը թատրոն յաճախող հասարակութեանն է—բայց վարագոյրը և դեկորացիան դպրոցինը չեն, ինչպէս դուք էք կարծում, այլ սիրողներինը, որովհետև դըպրոցների տասը տարվայ փակ ժամանակն էլ սիրողների խումբը գոյութիւն է ունեցել և զանազան բարեգործական նպատակով ներկայացումներ է տուել և ձեռք է բերել այս աղքատիկ դեկորացիան։

Պ. պ. հոգաբարձուներ, այդտեղ ոչ մի խաբերայութիւն չէ եղել. ներկայացումը տրվել է բեմի օգտին և գործադրվել է բեմի օգտին, իսկ եթէ արդիւնքը չէ դրվել ձեր տրամադրութեան տակ, դա դեռ չէ նշանակում, որ այդ գումարը իւրացրեց սիրողների խումբը. իսկ բեմական պարագաները չը դրեց ձեր քմահաճ տրամադրութեան տակ, որպէսզի ամեն անգամ ստիպված չը լինի վիզը ծռած դիմել ձեզ և ձեր կողմից արժանանալ կծու հեգնանքի և կոպիտ կամայականութեան։ Ինչպէ՞ս կարող էինք մենք ձեր տրամադրութեան տակ դնել բեմը, երբ դեռ նոր անցեալում նոյն սիրողների խմբի անդամներին և անդամուհիներին հեռացրել էք դպրոցի նախկին աւագ ուսուցչի կոպիտ կամայականութեանը, երբ չը նայած ձեր կողմից տուած հանդիսաւոր թոյլտւութեան, աւագ ուսուցիչը ծառայի միջոցով փոշի էր բարձրացնում դահլիճում, խանգարելով փորձը և կոպտաբար դուրս քշում սիրողներին դահլիճից։

Այս բոլորից յետոյ դուք կուզէիք, որ դարձեալ մենք՝ սիրողներս ջանքերով ձեռք բերված դեկորացիան ձեզ յանձնէինք։

Եւ վերջապէս, պ. պ. հոգաբարձուներ, որ թատրոնական գործից այնպէս հեշտ ճառում էք, ինչու ձեր դէպի թատրոնական գործը բռնած դիրքի մասին քրմական լռութիւն էք պահպանում և բոլորովին ոչինչ չէք յիշում. մի՞թէ մոռացել էք, որ ամեն անգամ սիրողներին ուզել էք ծաղրի առարկայ դարձնել հասարակութեան առաջ, երբ նրանք մի որևէ ներկայացում են ձեռնարկել և նոյնիսկ «լաւյաջ» անգամ չէք արել յարգել ներկայացումները ձեր ներկայութեամբ։

Ահա թէ ինչու չենք հաւատում նախաձեռնութիւնից ընտրված հոգաբարձուներից սիրողների ջանքերով ձեռք բերված մի քանի «փալասները»

Հոգաբարձութիւնը գրում է. «չը հրաւիրեցիք աւելի ինտելիգենտ ույժեր և ձեզ սիրողների խումբ հռչակեցիք»։

Եթէ, պ. պ. հոգաբարձուներ, փոքր ինչ բարեխիղճ լինէիք, պէտք է ինքներդ խոստովանէիք, որ տեղս բոլոր սիրողներից կազմվել է ընդհանուր ժողով, իսկ դուրս են մնացել միմիայն նրանք, որոնք ոչ մի առնչութիւն չունեն թատրոնական գործի հետ։ Ցանկալի կլինէր դուք ինքներդ ցոյց տայիք, ձեր ասելով, այն դուրսը մնացած աւելի ինտելիգենտ ույժերին, չը նայած որ այդպիսիներին ճրագով էլ չենք գտնում։ Հոգաբարձութեանդ նամակից այնպէս է երևում, որ մենք, սիրողներս, իբր թէ մի հակառակ կողմն ենք ներկայացնում դէպի դպրոցը կամ ուսուցչական խումբը. դա միայն պրովօկատորական կեղծիք է։

Մենք ոչ մի դէպքում չենք խնայել ու չենք էլ խնայի թէ դեկորացիաները և թէ մեր աջակցութիւնը դպրոցական ներկայացումների համար։

Պ. պ. հոգաբարձուներ, իզուր էք կարծում, որ մենք մեզ միակ մեսիաներ ենք համարում.—մենք մեսիաներ լինելու յաւակնութիւն չունենք, այդ մեծ դերը ձեզ է վերապահված և կարող էք հանգիստ սրտով վայելել ձեր դափնիները, և անհոգ եղէք, որ ոչ ոք չի յափշտակի նրանց ձեզնից։ Մենք էլ ապահով ենք հասարակութեան կողմից ձեր կարծեցեալ բարոյական ապտակներ ստանալուց, որովհետև բարոյական ապտակներ ստանում են հասարակութիւնից патентованный տանուտէրները հասարակութեան հաւատարմութիւնը շահագործելիս, աղա հոգաբարձուները դպրոցական գործը իրանց անձնական ինտրիգաներին զոհելիս և ուրիշ շատ նմանները։ Իսկ մեզ սիրողներիս հասած ապտակները դուք անտեղի կերպով հասարակութեան մէջ վերագրի, բարոյական անունով էլ նրանց մէջ կնքի, որովհետև վերը բերած փոքրիկ օրինակներից էլ արդէն պարզ է, թէ մեզ այդ ապտակներ մատակարարողները ովքեր են —դուք, պ. պ. հոգաբարձուներ և ձեզ նման անհատները, բայց ոչ հասարակութիւնը. իսկ անհատների անձնական աղբիւրից բղխող ապտակը ոչ ոքի համար չէ կարող բարոյական լինել. բարոյական՝ ուժից զուրկ ապտակը ոչ ոքի էլ ոչ մի ցաւ չի պատճառի։

Սիրողներ (14 ստորագրութիւն)

*) Ընդգծումը մերն է։

Բագու, 14 նոյեմբերի

«Երկիրը» իր 10-րդ համարում զետեղել է մի ոմն ուսանող պ. Տ.-Մանուէլեանի «Անզուգական «Մշակ»-ը վերնագրով հայհոյանքներով լի նամակ։ Փակագծի մէջ նկատենք, որ դա այն «Երկիր»-ն է, որը միշտ մեղադրում էր «Մշակ»-ին «ամեն» յօդուածի իր էջերում տեղ տալու համար։ Մենք այնքան էլ ուշք չէինք դարձնի մի այդպիսի ցանցառ յօդուածի (որի անբարեխիղճ հեղինակը արժանի չէ քննադատվելու պատուին նոյնիսկ), եթէ մեր այդ անտարբերութիւնն ոգևորէր հեղինակին նորից ձեռք առնելու իր «ողորմելի» գրիչը։

Պ. Տ.-Մանուէլեանի նամակը ոչ թէ որևէ նիւթ պարունակող գրութիւն է, այլ սոսկ հայհոյանքների ու անխիղճ զրպարտութիւնների մի ամբողջ ժողովածու, մի էնցիկլօպեդիա...

«Արծրունու բժշկում—գրում է նա,—ազնիւ ու անկաշառ դարբնով «Մշակ»-ը, որ Փարոսի պէս լուսաւորում էր հայկական խաւար շրջապատը, այժմ դարձել է սողուն, կաշառված, կրքոտ մի օրգան, որ ընդունակ է քծնել կառավարութեան առաջ, շոյել բուրժուաներին ու կղերականներին և ապաշխարութեան տեղ շղթել ժողովրդի ազնիւ ու եռանդուն գործիչներին»։

Ազնիւ ու եռանդուն գործիչներ..

Գիտենք, ճանաչում ենք մենք այդ ազնիւներին...

Սակայն հարցը դրանում չէ. թող պ. Տ.-Մանուէլեանը լաւ գիտենայ, որ «Մշակ»-ը իր նախկին ուղղութիւնը չէ կորցրել և ոչ սըրբութիւններին հարուածելու եռանդը պակսեցրել։ Հանգուցեալ Արծրունու ժամանակ նա շանթահարում էր կղերի ու բուրժուաների օրգան «Նոր-Դար»-ին, իսկ այժմ՝ նոյն դերը ստանձնած, յեղափոխական անցեալի դիմակի տակ ծածկված «Երկրին» իր նամակներով...

Ո՞րն է կղերական, կղերին շոյող «Մշակը», թէ «Երկիրը», որը հովանաւորում ու քաջալերում է օրը ցերեկով իր անունը ապաւինած զանազան խաբեբաների ու «Ջոկողի» հոգաբարձուների. իսկ վերջիններս առանց «ընկեր» Տաճատների ու գիւղական ուս.-Թանդեանների չեն կարող գոյութիւն ունենալ...

Բացի այդ՝ եթէ պ. Տ.-Մանուէլեանը պաշտպանում չը լինէր մի կուսակցութեան, որի անդամների ու ղեկավարների մի զգալի մասը բուրժուաներից է բաղկացած, դուցէ հաւատայինք և նրան՝ որ «Մշակը» շոյում է նաև բուրժուաներին։

Պ. Տ.-Մանուէլեանը շարունակում է.

«. . . Նա դարձել է մի օրգան, ուր տեղ են բռնում զանազան արկածախնդիրներ, զինւորներ ու խմբապետներ»...

Հետաքրքիր էր իմանալ, թէ ինչու պ. Տ.-Մանուէլեան ու իր նմանները արկածախնդիրների շարքն են դասում «զինւորներին», երբ վերջիններս երևան են գալիս «Մշակ»-ում, իսկ երբ «Ալիք»-ում կամ «Ջանք»-ում էին երևում՝ ոչ։

Չէ՞ որ «խմբապետ» ու հարիւրապետները համարեա միաժամանակ սկսեցին երևալ «Մշակ»-ում և «Ալիք»-ում։

Ուսանող պարոնը նամակը վերջացնում է հետևեալ պրովօկատորական պահանջով (իմա կոչով).

...«Պահանջում եմ վերցնել այժմեան խայտառակ թերթի ճակատից «Մշակ» անունը և փոխարէն դնել «Ցոյ», «Բուրժուա» կամ «Կղեր» անունը»։

Այս վերջին տողերը կարդալուց յիշեցի Կիևում նորերս կայացած «իսկական ռուս մարդկանց» համառուսական ժողովը, ուր նման պատանմեխիոններ քիչ չէին կայանում...

Անձինքը թէև տարբեր՝ սակայն դերը չէ՞ որ միևնոյնն է...

Միմիայն խղճալ կարելի է և ուրիշ ոչինչ։

Գ. Տ.-Աւետիքեան

Գեօրջայ, 12 նոյեմբերի

«Մշակի» 205 համարում Տեղ գիւղից գըրված Տէր-Սահակեանցի նամակը մեզ այնքան էլ չը զարմացրեց. չը զարմացրեց նրա համար, որ Սողոմոնը անգրագէտ է։ Բայց ինչ անուն տանք մեր Դիրը գիւղի ուսուցչին։ Այդ մարդը նոյնպէս չամաչեց օր ցերեկով հայ կնոջ նստեցնել էշու վրա, զինւորներով շըրջապատված գիւղի փողոցները շրջեցնելու։ Նոյնպէս և մի այլ մարդ, որը գաւառիս հայ և Թուրք ազգաբնակութեան խորին յարգանքն է վայելում. հրամանատար աղայի առաջի պահանջով չը ներկայանալու պատճառով, զինւորներ են ուղարկվում այդ մարդու գիւղը. բռնկանալով զինւորները մտնում են նրա բակը, կնոջ և երեխաների աչքի առաջ սաստիկ ծեծում տալուց յետոյ, քշում են բերում 25 վերստ՝ հրամանատարի մօտ։ Հրամանատարը հրամայում է խեղճին մի էշ բերել, խեղճին էշը բերվում է, և զինւորների պատանելիքի տակ նստեցնում են էշու վրա. ուսուցիչ-հրամանատարը պատուիրում է իր աշակերտներին ազգային երգեր երգելով էշու առջևից գնալ և գիւղի փողոցները շրջել, որ և կատարվում է։

Մի առ մի նկարագրել չեմ կարող այն բռնութիւնները, ծանր տուգանքները, բանտարկութիւնը, ծեծը, բռնի փող ստանալը, մի խօսքով, մի քանի ամիսների ընթացքում հազարներ կորցրելը աղքատ, ջրատար ժողովրդից, անպատակ ծախքերը, և այդ բոլորը կատարում էր պարոնը նրա համար, որ լիազօրութիւն ունի։

Այդ բոլորի վրա էլ եթէ հնար լինի աւելացնել նրա կատարած ոճիրը, որի մասին լռում եմ, այն ժամանակ շատ պարզ կը լինի, թէ ինչ ոգու տէր մարդկանց հետ ենք գործ ունեցել և թէ Սողոմոնը մենակ չէ։ Մարդ ապշում է տեսնելով, որ մարդիկ այդպիսի չարիքներ գործելուց յետոյ անպատիժ շրջում են։

Ականատես

Թիֆլիս, նոյեմբերի 18-ին

«Երկիր»լրագրի №14-ում «Դէպքերը Շուշում» թղթակցութեան մէջ՝ չարագործների ձեռքով Շուշում սպանված ժողովրդի հարազատ բարեկամ և անձնուրաց պաշտպան Նիկոլայ Հախումեանի (Կօլեա-աղի) մասին պատմված է որ՝ «Նա լինելով խելօք մարդ, ժողովրդի ամեն խաւերից ընդունում էր իր վրա միջնորդութեան դերը կառավարութեան առաջ, ի հարկէ, ստանալով հարիւրաւոր րուբլիներ խեղճ մարդկանցից»։

Մի տարրական հարց. արդեօ՞ք մեր այս ծանր օրերում, խելօք հային, որի միջնորդութիւնը ժողովրդի բոլոր խաւերի համար կառավարութիւնը յարգում էր, կը սպանէին, թէ՞ կը փայփայէին, ովամնայ կը կանչէին, նոյնիսկ եթէ նա ժողովրդից իր աշխատութեան համար ոչ թէ հարիւրներ (որ ստոր և զզւելի զրպարտութիւն է), այլ հազարներ ստանար։

Ընչասէր մարդը Թիֆլիսում տարեկան 6—7 հազար րուբլի արդիւնք բերող կալուածները երեսի վրա չէր թողնի, ու գնալ Վարանդա հայրենի գիւղերը պաշտպանելու։

Չէ՞ որ մեր աշխարհը խաղաղվելուց և անձի անձեռնմխելիութեան, մտքի, համոզմունքի և խօսքի ճշմարիտ ազատութեան ժամանակ ամբողջ Ղարաբաղը պիտի աղաղակէ, որ Կօլեա-աղի սպանութիւնը մի խոշոր և անուղղելի թիւրիմացութիւն է։

Մարդ մի անգամ պիտի մեռնի՝ մի փոքր շուտ, թէ ուշ, բայց երբ այդ մահով հազարաւոր մշակներ պիտի մնան անպաշտպան, երբ սուրը հայրենիքի վիշտն աւելի պիտի խորապատկվի և չը պիտի լինի մի ուրիշ խելօքը այդ մեռնողին փոխարինող, այն ժամանակ բարոյական պատասխանատւութիւնը այդ թիւրիմացութեան համար մեծ է։

Ստոր զրպարտութիւն է երբ թէ գեներալ Գոլօշչապովի օրով Կօլեա-աղան չէր վայելում նրա վստահութիւնը։ Փառք Աստուծոյ, Գոլօշչապովը կենդանի է և կարելի է ստուգել։

Ապագայում, կրքերը խաղաղվելուց, Փոխարքայի դիւանատան արխիվից պարզվին պատմագէտը կարձանագրէ Կօլեա-աղի այն իմաստալից զեկուցումները և անդրնագրոսիկ բողոքները, որ նա արել էր Վարանդայի աղէտալից օրերին։

Կօլեա-աղան իսկական դիպլօմատ էր, հանճարեղ ճարտասան, հայրենասէր և ժողովրդասէր։ Նա, ոչ միայն իր պապերից ժառանգած տրադիցիան՝ ժողովրդին միշտ հարազատ ծառայելը, այլև իր նուրբ զգացումներով և իմաստուն խելքով կազմած համոզմունքը՝ պաշտպանել իր հայրենիքը և նրա ժողովուրդը, լինի նա հայ, Թուրք, թէ Նասրանի, —չէր կարող փոխել և շարժվել անհեռատես, անտակտ գործիչների թելադրութեամբ։

Կօլեա-աղան երբէք չէ եղել դաշնակցական, չէ պատկանել քաղաքական և ոչ մի կուսակցութեան, նա եղել է անխտիր բարեկամ բոլոր կուսակցութիւններին, հովանաւորել, պաշտպանել է նրանց բարի և օգտակար գործերը ու անհրկիւղ բողոքել, դատապարտել նրանց վնասակար քայլերն ու սխրագործութիւնները։

Կօլեա-աղան խելքով, հոգով, սրտով հայ էր, քրիստոնեայ և իսկական մարդ։

Իր հայ քրիստոնէութիւնը, եկեղեցին, հայրենիքն և նրա ժողովրդին արած պաշտպանութիւնը հրապարակի վրա է։

Ո՞ւր էին Ամարասի վանքից ս. Գրիգորիսի աջը Արաքսի ափերից Թուրքերից յետ բերելու ժամանակ։ Գիտեմ, որ այդ ժամանակ Ղարաբաղին արատ բերող առաջնորդ Աշոտ եպիսկոպոսը զբաղված էր հեռագիրներ տալով և Թիֆլիսի թեմական առաջնորդից խնդրում, անյապաղ հասցնել իր համար ծխախոտ, չայ ու շաքար...

Իսկ այդ ժամանակ Կօլեա-աղան իր անձը վտանգի դրած կատարում էր թէ առաջնորդի դերը, հայ վանքերից թալանվածները յետ բերելու, թէ գերի տարված հայ գիւղացիներին ազատելու։

Տ. Նազարեան

(Հետաքրքիր)

Բագու, նոյեմբերի 19-ին

Խնդրում եմ տպագրել հետևեալը «Երկիր» լրագիրը իր № 15-ում միտումնաւոր սուտ լուր է հաղորդում իբրև թէ, Էջմիածնի սինօդը որոշել է 160,000 րուբլով գնել Քիշինեի կալուածքը և որ այդ վաճառ մէջ, իբրև թէ, ես մեծ դեր եմ խաղացել։ Այդպիսի որոշում չէ կայացել և այդպիսի եզրակացութիւն ես ոչ գրել եմ, ոչ էլ տուել։

Երդուեալ հաւատարմատար՝ Ենգիբարեանց

Թիֆլիս, նոյեմբերի 17-ին

Վերջին ժամանակներս կարդալով «Երկրի» համարները, այնտեղ յաճախ հանդիպում ենք բանւորների ստորագրութեամբ բողոքների։

Դա ըստ ինքեան մի ցաւալի երևոյթ է անգիտակ բանւորների կողմից, առանց հասկանալու՝ թէ իրանց ստորագրութիւնները ինչ բանի են ծառայում։

Բանւոր ընկերներ, մենք իսկապէս պաշտպանում ենք մեր շահերին հաւատարիմ մի կազմակերպութեան, թէ՞ մեր շահերի անունով դիմակաւորված բիւրոկրատներին, որոնց խարխուլ շէնքը այնքան է երերվում, որ շատ արագ խորտակվելու նշաններն ակներև են. և հետևապէս միանգամայն զուր է. բանւորների ստորագրութիւնը անկարող կը լինի մեռնող բիւրոկրատայնին մահվան ճանկերից ազատել։ Տեղ գիւղում կատարված սխրագործութիւնը առաջինը չէ և ոչ էլ վերջինը։ Հայկական բոլոր գիւղերում նոյնանման դէպքերը բազմաթիւ են։ Եթէ այսօր ժողովուրդը չէ բաց արել իր լեզուն, դրա միակ պատճառը այն է, որ բիւրոկրատիան իր անսուր ուժով դեռ իշխում է, միւս կողմից էլ դեռ ժողովուրդը պատիւ է պահում այն անձնուէր, ազնիւ գործիչների համար, որոնք դաշնակցական անունի տակ բազմաթիւ ծառայութիւններ են կատարել նոյն հալածված ժողովրդի օգտին։

Պատերազմը, բիւրոկրատիայի և ժողովրդի մէջ, դեռ նոր է սկսվել. սպասեցէք, շուտով կը պարզվին ժողովրդի գլխին կատարվող այն բոլոր քստմնելի արարքները, որ թոյլ է տուել իրան՝ բանւորի և տաճկահայ դասի անունով դիմակաւորված բիւրոկրատիան։ Բանւոր ընկերներ, դուք այն ժամանակ ոչ միայն պիտի կարմրէք ձեր չը հասկացած սխալի համար, այլ և պիտի զարհուրէք թէ ում էք պաշտպանում,—ձեր բարեկամի՞ն, թէ՞ թշնամուն։

Մենք յայտնում ենք, որ խղճից և զգացմունքից զրկված մեր շահերին դաւաճան ինտելիգենտները ոչքան կամենան թող իրանց կալբիգաների համար գրիչներ կոտրատեն, սակայն ժողովուրդը ի վերջոյ իր խօսքը ունի ասելու, նա այժմ էլ ասում է և դեռ պիտի ասէ, միայն թէ մենք զգուշանանք մեր ստորագրութիւնները առաջ քշելուց. մենք պէտք է ուշադրութեամբ հետևենք կատարվող կեանքին. մօտ ապագան ամեն ինչ կը պարզէ։ Մեզ ի սրտէ միանում ենք Մինբաշի յարուցած բողոքին։

Արտեմ Միքէլեանց, Ալեքսան, Ս. Յովակիմեանց, Սարգիս Կօշտոեանց, Մատթէոս Շահնազարեանց, Աւետիս Ցարալչեանց, Յարութիւն Յարութիւնեանց, Կոլրդան Մանուկեանց, Սէրգի Տէր-Յակոբեանց։

Թիֆլիս, 17 նոյեմբերի

Կարդալով յարգոյ թերթիդ № 205-ում մի թղթակցութիւն Ն. Տէր-Սահակեանի ստորագրութեամբ, Տեղ գիւղից գրած, մենք անհրաժեշտ ենք համարում տալ հետևեալ բացատրութիւնները ընթերցող հասարակութեանը։

Լիայոյս ենք, որ չէք մերժի ձեր թերթի մի անկիւնը շնորհել մեր այս գրութեանը։

Եթէ միայն Տեղ գիւղում կնոջ ծեծի դէպքը այն ձևով է կատարվել, և եթէ ընդհանրապէս տեղի է ունեցել կնոջ ծեծ, մենք յայտնում ենք մեր զզւանքը և զարշանքը այդ փաստի առիթով։

Անհրաժեշտ ենք համարում յիշատակել այն հանգամանքը, որ ոչ դաշնակցական որևէ անհատ, ոչ դաշնակցական մի մարմին և ոչ էլ մանաւանդ՝ Դաշնակցութիւնը պատասխանատու չեն այն բոլորի համար, ինչ որ կատարվում է առանց դրանց մասնակցութեան և հրահանգի։ Դաշնակցութիւնը ևս առաւել պատասխանատու չէ գիւղական ընտրված ներկայացուցիչների համար, որոնցից մէկն է Տեղ գիւղացի Սողոմոնը։

Այդ ներկայացուցիչները ընտրվում են գիւղական ժողովում և վարում են գիւղական գործերը տեղական սովորոյթներով, իսկ դատում են ժողովրդին—սովորոյթային իրաւունքի (обычное право) հիման վրա։ Դաշնակցութիւնը այդ ներկայացուցիչներին այն չափով է վերցնում իր հովանու ներքոյ, որ չափով որ հարկաւոր է նրանց պաշտպանել Ն. Տէր-Սահակեանների այդ ինտրիգներից ու մատնութիւններից։

Այդ բռնութեան առիթով Դաշնակցութիւնը և ոչ էլ մի որևէ դաշնակցական մարմին կամ անհատ իրան պատասխանատու չէ կարող համարել և այն պատճառով, որ ոչ ոք չէ բողոքել մեզ, ոչ նոյն իսկ ծեծվողը կամ նրա սրտացաւ ստահակ Նիկոլայ Տէր-Սահակեանը. իսկ մենք փաստի մասին իմացանք յարգոյ թերթիդ։

Ինչ վերաբերում է 100 ր. տուգանքին, մենք ստիպված ենք տալ միայն համառօտ բացատրութիւն, որովհետև խօսքի ազատութեան փաստական ֆիկցիան մեզ ստիպում է Ն. Տէր-Սահակեանի մատնութեանը հանդէպ չը գնալ, այլ լինել մի քիչ աւելի հեռանկատ։

Ն. Տէր-Սահակեանը տիպիկ ներկայացուցիչն է այն դասակարգի, որը վերջին 2—3 տարիներ ընթացքում Դաշնակցութեան կողմից հալածված է եղել և ընկճված։ Դա այն թուլացած իժերիցն է, որոնք ժողովրդի արիւնով յղփացած, ապիկար ձրիակերութեամբ պարարտացած, այժմ յիշում են իրանց անցեալը և, անզօրութեան մէջ գալարվելով՝ օձի խորամանկութեամբ սպասում են յարմար բոպէի հարուածելու թէ անհատին և թէ գործին այն ժամանակ, երբ ամենից քիչ էր սպասվում այդ հարուածը։ Գոլօշչապովը նոր էր եկել Շուշու շրջանը, նոր էր սկսել իր խստութիւնները և մեր գիւղօրայքում նոր էին բարձրացրել իրանց գլուխները մեր որոշ ժանրի մարդիկը։ Ն. Տէր-Սահակեանը դրանցից ամենախիղճաւորն էր, որը, երբ նրան հակաժողովրդական կատարած մի քայլի մասին բացատրութիւն տալու համար հրաւիրվեց գիւղական ատեանը, բղաւեց, թէ ոչ ոք չէ կարող «այժմ» նրան հրաւիրել մի այլ տեղ, քան «законный судъ»-ը։ «Ես շատ լաւ գիտեմ օրէնքը, գիտեմ ձեզ հետ ինչպէս պիտի վարվել։ Մի երկու ղալամ գիր կը գրեմ և դու էլ, քո Մելիքն էլ, քո Վարդանն ու Ապառաժն էլ, բոլորդ էլ կանհետանաք երկրի երեսից»։

«Մշակ» կարդալու և «Ալիք»-ը չը կարդալու մասին խօսք չէ եղել. Ն. Տէր-Սահակեանը ստում է, երբ 100 ր. տուգանքը դրանով է բացատրում։

Ն. Տէր-Սահակեանը չը բաւականանալով բռնապահանջով դիմում է աւելի կորական միջոցների։ Մենք նրան միայն զգուշացրել ենք հրաւիրելով իրան կորեկտ պահել գիւղում իսկ անհարկաւոր սպառնալիք երբէք չենք արել, դա սուտ է։

Սուտ է և այն, որ Ն. Տէր-Սահակեանը իբր դիմել է Ապառաժին։ Այդպիսի դիմում չէ եղել։

Սուտ է և այն, որ Ն. Տէր-Սահակեանը մեզ անուանում է «փաշա», որովհետև նոյն ինքը Ն. Տէր-Սահակեանը, որքան էլ որ նա ամօթը և խիղճը կորցրած լինի, նա ինքը շատ լաւ գիտէ, թէ մենք ինչ ենք եղել Սիւնիքի ժողովրդի համար։

Կարճ պատասխան Բագուից գրած նամակին ստորագրող 25 հոգիներին։

Պարոններ! Գովելի եռանդով դուք բողոքեցիք, երբ լսեցիք Տեղ գիւղում կատարված քստմնելի դէպքի մասին։ Բայց դժբաղդութիւնը նրանումն է, որ, եթէ սիւնեցի էք, Սիւնիքում չէք գտնվում և ձեր ժողովրդի ցաւերը չէք սփոփում, իսկ եթէ օտար տեղացի էք—Բագուից—գաւառին բոլորովին խորթ տեղից էք բողոքներ արտայայտում։ Պատասխան չը լինելու համար լաւ էր գերադասել գիւղական գործիչի անտանելի պայմանները Բագուի չաղ ռոճիկներին և շուայտ կեանքին։ Այն ժամանակ մենք ձեր բողոքների առջև գլուխ կը խոնարհեցնէինք։

Մելիք

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ադմինիստրացիայի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն նոյեմ. 17-ի օրը, Անդրկովկասի բոլոր քաղաքներում, ինչպէս և անդրկովկասեան երկաթուղու գծերում, անցել է բոլորովին հանգիստ։

Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեն.-նահանգապետը հրամայել է՝ անյապաղ բանալ «Գուտտենբերգ» տպարանը և թոյլ տալ հրատարակելու «Отголоски» և «Тифлисскій Листокъ» լրագրերը և վերադարձնել «Кавказская Жизнь» և «Тифлисъ» լրագրերից խլված տառերը։

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան նորընտիր վարչութիւնը իր դիւանը կազմել է հետևեալ կերպով. նախագահ՝ պ. Ս. Յարութիւնեան, փոխնախագահ՝ պ. Լ. Սարգսեան, գանձապահ՝ պ. Ս. Մնացականեան և քարտուղար՝ Ա. Աթանասեան։

Ստացանք Մ. Սամուէլեանի փոխադրութեամբ լոյս տեսած «Թուաբանական օրինակներ և խնդիրներ», երկրորդ տարի, գինն է 25 կոպէկ։

Մոսկվայի ոստիկանական վարչութեան մէջ վերջին ժամանակներս Բուխարայից նահանգից ստացել են վրդովեցուցիչ տեղեկութիւններ յեղափոխական շարժման ուժեղացման մասին, որը գլխաւորապէս արտայայտվում է նրանով, որ ազգաբնակութիւնը հրաժարվում է տուրքերը վճարել և ագիտացիա է մղում այն մասնաժողովների դէմ, որոնք հիմնված են կանոնաւորելու կալուածատէրերի և գիւղացիների յարաբերութիւնները։ Համագումարին ներկայացվում են համապատասխան դատավճիռները։ Տեղական իշխանութիւնը ձեռնարկում է բռնի կերպով վերցնել տուրքերը։

«Рѣчь»

«Մշակի» երէկվայ համարում տպվեց ուսանողներ՝ Մ. Գանջումեան, Ա. Մարգարեան և Я. Ивановъ ստորագրութեամբ մի նամակ։ Պարտք ենք համարում յայտնել, որ մենք այդ նամակը տպեցինք պարզելու համար մի միստիֆիկացիա, որ կատարվում է վերջերս սինօդի անդամ Բարգէն վ. վերաբերմամբ։ Խարկովի համալսարանի տեսչի հեռագիրը, որ յայտնում է թէ Գանջումեան, Մարգարեան և Ивановъ անունով ուսանողներ չը կան համալսարանում, խնդիրը բոլորովին փակել էր, բայց ահա մենք ստանում ենք մի նոր նամակ, նոյն ստորագրութիւններով և նոյն ձեռագրով, ինչպէս առաջին նամակը։ Պէտք է վերջապէս պարզել ով է գրում այս նամակները, գոյութիւն ունեն այդպիսի ուսանողներ թէ ոչ և ինչ դեր է կատարում այս բոլորի մէջ Հերթեցեան քահանան, որ մեղադրվում է Բարգէն վարդապետի կողմից իբրև յօրինող այդ կեղծիքների։

Կազանի բարձրագոյն դպրոցներում նոյեմբերի 12-ին կատարված ընտրութիւնների հետևանքը պարզվել է արդէն։ Ֆիզիկօ-մաթեմաթիքական ֆակուլտետում քուէ տւող ուսանողուհիների թիւը եղել է 341, որոնցից սօցիալ-դեմօկրատներին ձայն են տուել 200 հոգի, սօցիալ-յեղափոխականներին 109, իսկ սահմանադիր-ռամկավարներին 32 հոգի. ընտրվել են 3 սօցիալ-դեմօկրատ և 2 սօցիալ-յեղափոխական։ Պատմական-լեզուաբանական ֆակուլտետում մասնակցել են ընտրութիւններին 578 ուսանողուհիներ, որոնցից 305 ձայն ստացել են սօցիալ-դեմօկրատները, 200 ձայն սօցիալիստ-յեղափոխականները և 73՝ սահմանադիր-ռամկավարները։ Ընտրվել է 6 սօցիալ-դեմօկրատ, 3 սօցիալիստ-յեղափոխական և 1 սահմանադիր-ռամկավար։ Իրաւաբանականում մասնակցել են 150 հոգի և ընտրվել են 2 սօցիալ-դեմօկրատ։

Պոստ-հեռագրական գլխաւոր վարչութիւնը իրարանցման մէջ է ընկել պոստ-հեռագրական դաշնակցութեան գործունէութիւնը վերսկսելու պատճառով, որոնց անդամների թիւը, ինչպէս իմացել է վարչութիւնը, այժմ կրկնակի է, շատ, քան թէ անցեալ տարի նոյեմբերի օրերում։

Ոստիկանական վարչութիւնը Կազանի նահանգի Լաիշեվսկի գաւառից յուզիչ լուրեր է ստացել։ Մօտ օրերս այնտեղ ծագել են լուրջ անկարգութիւններ գիւղացիների մէջ մասնակալուական կարիքների հողի վրա։ Ցուցմունքները օրըստօրէ շատ սուր բնաւորութիւն են ստանում և անցնում են նոյն իսկ հարևան գաւառները։ Ոստիկանական վարչութիւնը հրամայել է Կազանի նահանգապետին՝ շարժման վայրը ուղարկել զօրքեր խաղաղացնելու համար։

Երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր վարչութեան ենթադրութիւնների համաձայն գաւառական հողային բարեկարգիչ մասնաժողովները կը բացվեն 1907 թւին Եւրոպական Ռուսաստանի բոլոր նահանգներում—բացառութեամբ Վեատկի գաւառի, ուր գիւղական ազգաբնակութիւնը և զեմստվօն հրաժարվել են ներկայացուցիչներ ընտրելուց, Օլոնեցկի, ինչպէս և Վօլօգդայի և Արխանգելսկի նահանգների մի քանի գաւառների։

Պետերբուրգի նահանգական գանձարանը ստացել է երկու պահանջ՝ Ուլանսկի գնդի օֆիցերներին և զինւորներին տալու 11,625 ր. 33 կ. և Կրասնոեարսկի գնդին՝ 13,718 ր. 75 կ.—Շուրջ-Բալթեան երկրի անկարգութիւնները ճնշելու ժամանակ քաղաքացիական իշխանութիւններին աջակցելու համար։

Մինչև ընտրութեան նոր կանոններ մշակելը ռուս ուսանողների համար Բեռլինի համալսարանի փակման առիթով հաղորդում են, որ մշակվող կանոնների հիմնակէտում լինելու է այն կէտը, որ համալսարան մտնողներից պահանջվելու է բարեկյութեան վկայական։ Այդ նպատակով մինչև այժմ մասնակի դէպքերում նախադծվող բարեկյութեան ոստիկանական հաստատութիւնները մտնելու են նորմայի մէջ։ Ռուսաստանից մեկնողները պէտք է ներկայացնեն վերոյիշեալ վկայականները, վերցնելով ոստիկանութիւնից՝ կցելով Ռուսաստանի իրանց վերջին կացութեան տեղը, իսկ Գերմանիայում երեք ամսից աւելի ապրողները՝ տեղական ռուս հիւպատոսից։

Մոսկվայի քաղաքային վարչութեան ֆինանսական դրութիւնը այնքան վատթար վիճակի մէջ է գտնվում ներկայումս, որ վարչութիւնը հարկ է համարել կրճատել գրասենեակային պիտոյքների, քաղաքային ծառայողներին թէյ տալու և այլ ծախքերը։

Հոկտեմբերի 12-ին, բանւորական պատգամաւորների խորհրդի կազմակերպութեան տարեդարձի օրը, Պետերբուրգի գործարաններից և ֆաբրիկաներից շատերում, մանաւանդ բանւորական շրջաններում, տեղի են ունեցել բազմաթիւ բանւորական մասնաւոր ժողովներ, որոնք նուիրված են եղել խորհրդի գործունէութեանը հոկտեմբերեան և նրան յաջորդող օրերում։ Համապատասխան բանաձևեր են ընդունվել այդ առիթով։

Մօտ օրերս Պետերբուրգի էլէքտրօտեխնիքական ուսանողների համբնակցարաններում դպրոցի վարչութիւնը թոյլատրել է ամուսնացած ուսանողներին ապրել իրանց կանանց հետ։ Նրանց երեխաների վերաբերմամբ հարցը բացասաբար է լուծվել, որովհետև երեխաների համար յարմարութիւններ չը կան։

Պետական Խորհրդի կենտրոնի համագումարը կոչ է արել իր մասնակցողներից շատերին, որոնք աշխատանքների ուղեցոյցը համարում են անհամապատասխան օրէնքի և անօգուտ Պետական Դումայի գումարման հարցը վերջնականապէս լուծելու համար։ Կառավարիչ սենատի բացատրութիւնները և Հիմնական Օրէնքի 87-րդ յօդուածը խախտելու փորձը բաւականաչափ նպաստեց համագումարի անմիաբանութեանը։ Ուշագրաւ եղան Պետական Խորհրդի անդամներից մէկի Պ. Պ. Դուրնովօյի արտասանած խօսքերը, որը ինչ-ինչ պատճառով հարկաւոր համարեց բացատրել 87-րդ յօդուածի միտքը, որ իբրև թէ միապետը իրաւունք ունի ժողովրդի անունից մինչև Դումայի գումարումը փոփոխել հիմնական օրէնքները։ Այդ ճառը ազդեց պատճառեց և մասնակցողներից շատերը թողին հեռացան։ Դումայի համագումարի էսէրօգոներից շատերը ա-

ղաւաղված են հաղորդվում, բայց ղանփակութեան սիստեմը հնարաւորութիւն չէ տալիս ստուգելու նրանց ճշտութիւնը։ Ցամենայն դէպս, որ ժողովը սակաւամարդ է, այդ անկասկածելի փաստ է։ Բացակայում են ընտրուածների ահագին մեծամասնութիւնը, առևտրա-արդիւնաբերական կուսակցութիւնը, ակադեմիականը և այլն։ Մնացել են միայն հին Պետական Խորհրդի անդամները, որոնք բարեխղճօրէն ձևակերպում են հին վերաբկուն նոր ձևի համեմատ։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Հոկտեմբերի 19-ին, առաւօտեան ժամը 5-ին, դիրքերի վրա կանգնած 3-րդ քաղաքամասի գորոդովոյները ոստիկանատուն են հասցրել 5 փոքրիկ կապոցներ, մէջը բուֆէտի զանազան պարագաներ և յայտնել են, որ երբ շրջում էին իրանց դիրքերը, երկու անյայտ անձինք, որոնք տանում էին յիշեալ կապոցները, հեռուից նկատելով նրանց, վայր են ձգել և անյայտացել։ Գործի քննութիւնը պարզել է, որ այդ բոլոր պարագաները պատկանում են բեստօրանի կառավարիչներ՝ Ս. Սարգսեանին և Եփր. Կօբերիձէին։

—

Թելաւի վաճառական Գասպար Թաթուլովը հասնելով Թիֆլիս, հոկտեմբերի 19-ին յայտնել է 3-րդ քաղաքամասի ոստիկանութեանը, որ նրա բերած ծախելու համար 5 արկղ մանրանքային ապրանքից կորել է 389 ր. 91 կոպէկի ապրանք, որով արկղներից մէկում ապրանքի տեղ քարեր են եղել։ Այդ ապրանքը բերել է Թիֆլիս հոկտեմբերի 9-ին ֆուրգոնշչիկ Մէլիք Մելքումովը, որը վերադարձել է Թելաւ և կասկածվում է յիշեալ ապրանքը գողանալու մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, հոկտեմբերի 7-ին

Ողջունելով «Մշակի» սկսած պայքարը գալիս ենք հեռաւոր Պարսկաստանից մեր ձայնն էլ միացնելու պայքարող բազմաթիւ ընկերների ձայնին։

Այս անգամ մենք չենք կարող շատ երկար գրել և փաստեր ներկայացնել ընթերցողներին. այդ անել չենք կարող մեզանից բոլորովին անկախ պատճառներով։ Մենք կարճանագրենք մեր ամենաթարմ տպաւորութիւնները Սալմաստից, ուր եղանք մի քանի շաբաթ։

Տարիներ շարունակ հայ պարբերական մամուլը «Մշակի» առաջնորդութեամբ հրապարակ է հանել Սալմաստում կատարված բազմաթիւ ոճրագործութիւններ, զեղծումներ և ենիչերական արարքներ։

Սալմաստի հայերի համար յեղափոխականների ներկայութիւնն եղել է, առանց այլևայլութեան, բացարձակ պատուհաս։

Ինչու։ Պատճառները բազմատեսակ են և շատ խորը, պատասխանելը շատ դժուար։ Բայց մենք ներկայացնենք ամենաէական և խոշոր պատճառը և չարիքը։

Սալմաստում զէնքի տակ կուսակցութիւնը պահում է մի քանի տասնեակ զինուորներ։ Այդ միամիտ, ազնիւ և տգէտ անձնուրացները, շնորհիւ աննպաստ միջավայրի, ղեկավարների անմաքուր դրդումների, ձրիակերութեան և անգործութեան, ամենակարճ ժամանակում փոխվում ու փչանում են։

Վերջին ժամանակներս հնչակեաններն էլ սկսեցին իրանց զինուորների թիւը աւելացնել Սալմաստում, երևի պաշտպանվելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան յարձակումներից և հալածանքներից։

Երևակայեցէք, ընթերցող, թէ ինչ պիտի լինի դժբաղդ և բազմատանջ սալմաստահայի դրութիւնը, որը երկու կրակի մէջ պիտի այրվի ու խորովվի։

Ձեր մտքումը մի նախահաշիւ կազմեցէք այն բոլոր ծախսերի, որոնք կը լինեն մօտ 50 զինուորների համար։ Մեզ չեն այդ խոշոր գումարները։

Ափսոս չեն այդ մաքուր և լեռնցի երիտասարդները, որոնք շուտով կանբարոյականան։

Ներկայումս մենք դիմում ենք թէ Հնչակեան և թէ Դաշնակցութիւն կուսակցութիւններին և խնդրում ենք, որ շատ լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն այս խնդրի վրա։

Վերջ տուէք այս կացութեանը։

Բաւական է ինչքան անմեղ արիւն թափեցիք։

Ցրվեցէք ձեր զինուորները, ուղարկեցէք նրանց գործի իսկական վայրերը։

Ժողովուրդը ճնշվում և անբարոյականանում է զինուորների ներկայութիւնից։

Յեղափոխական

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

Ատրպատականի հայ ուսուցչական միութիւն կազմելու համար իմ «կոչը», որ տպվեց «Մշակ»-ի այս տարւայ № 160-ում, մնաց գրեթէ առանց արձագանք-պատասխանի։

Գտնվեց մէկը միայն Սալմաստից, ուս. Յովհաննիսեանը, որն իբր թէ պատասխանեց իմ կոչին, «Մշակի» № 191-ում «Սալմաստի ուսուցիչների միութեան մասին» յօղուածով։

Դժբաղդաբար պարոնը ինձ սկզբից մինչև վերջը չէ հասկացել, աւելի ճիշտ՝ չէ կամեցել հասկանալ։

Առաջին՝ ես Սալմաստի ուսուցչական միութիւն կազմելու հրաւէր չեմ կարդացել, այլ Ատրպատականի։

Ես, ինչպէս գրում է պ. Յովհաննիսեանը կոչ չեմ արել միայն «իմ պաշտօնակից ընկերներին, որ միանան իրանց նիւթական դրութիւնը բարելաւելու, իրանց շահերը պաշտպանելու, իրանց խախուտ դիրքը ամրացնելու նպատակով», այլ և ասել եմ և այժմ էլ բարձրաձայն աղաղակում ու կրկնում որ՝ մեր շարքերը լիքն են անարժաններով, տիրացուներով, ուսուցչութիւնը արհեստ դարձնողներով և մինչև անգամ ոճրագործներով։ Հարց՝ այստեղ նիւթական դրութիւնը, խախուտ դիրքը. շահերը պաշտպանելու ինչ կայ։

Ես ասում եմ, որ ընդհանուր, մշակված և ժամանակայարմար ծրագիր, ուղղութիւն չունենք. սա էլ նիւթական խնդիր է։

Ռուսական յեղափոխութեան շնորհիւ չպիտի կազմվի ուսուցչական միութիւնը, ինչպէս հասկացել է պ. Ս. Յովհաննիսեանը, այլ օրինակ՝ խրախուսող և ոգևորութիւն ներշնչող մի անցք, որից ազդվեցին և անմիջապէս օրինակեցին օսմանցիները և պարսկաստանցիները։

Այսօր էլ, երբ յեղափոխական շարժումները հասան Ատրպատականը, մենք դժբաղդաբար դարձեալ անշարժ ենք մնում. ինչ է այս, անտարբերութիւն. դուք դատեցէք, ընթերցող։

Պ. Ս. Յովհաննիսեանը չէ հասկանում թէ ինչու ենք մենք ստրուկ, և կամ ինչումն է ստրկութիւնը. երբ յանձին Սալմաստի ուսուցիչների նա գտնում է որ՝ նրանք գերիշխող դեր են խաղում գիւղական հասարակական գործերում և նոյն իսկ հոգաբարձական մարմիններում։ Ուսուցիչները շատ յարգելի են և այլն և այլն։

Պատասխանենք.—գիւղական, հասարակական, հոգաբարձական, եկեղեցական, դատական գործերին միջամտող ուսուցիչ կոչվածները, ասացէք խնդրեմ, այս քան ականներով ծանրաբեռնված մէկը ինչ պիտի անէ դպրոցում։ Այն բոլոր ուսուցիչները, որոնք վերջին տարիները յարգելի և գերիշխող են Սալմաստում, ըստ պ. Յովհաննիսեանի իրանց արժանաւորութեան պատճառով չեն յարգվում, այլ հրացանների, ատրճանակների և դաշոյնների։ Ես էլ եմ այդ ուսուցիչ կոչված, բայց այլ գործով զբաղվողներից մէկը, բայց և այնպէս ես առաջինը բողոքեցի և այժմ էլ կրկնում եմ հրապարակով, որ վերջ պիտի տալ այս դրութեանը, պիտի կազմել ծրագիր, պիտի վռնդել անարժաններին. ուսուցիչը իր իսկական կոչման պիտի ծառայեցնել և նրա նիւթական դրութիւնը, ապագան բարելաւել։ Այժմ կը հասկանաք ինձ։

Թաւրիզ, Թաւրիզի ուսուցիչներ, եթէ այս անգամ էլ չը շարժվէք, անուաղն անբարեխղճութիւն արած կը լինէք։

Տիգրան Օտեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 հոկտեմբերի։ Պետական Խորհրդի կենտրոնի խմբակի համագումարը ժողովրդական ընդհանուր տարրական ուսումն մտցնելու հարցը քննելուց յետոյ—յայտարարվեց փակված։—Ամառվայ արձակուրդներից յետոյ՝ Պետական Խորհրդի առաջին դեպարտամենտի նիստը տեղի կունենայ հոկտեմբերի 23-ին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Պետական Խորհրդի կենտրոնի խմբակը, ագրարային հարցի մասին արեց մի շարք եզրակացութիւններ, որոնց մէջ մատնացոյց է անում պետական օգնութիւնը՝ գիւղացիների հողատիրութեան սահմանը մեծացնելու անհրաժեշտութեան վրա, հողից օգտվելու պայմանները լաւացնելու և նպաստելու գիւղական տնտեսութեան զարգացման։

ԲԵՐԼԻՆ, 18 հոկտեմբերի։ Երեկոյեան 11 ժամ 20 րոպէին Իզվոլսկին մեկնեց Պետերբուրգ։

ՕՍՏԵՆԶԷ, 18 հոկտեմբերի։ Բրէմենսկի շոգենաւային ընկերութեան «Գերման» նաւը, որը հոկտեմբերի 9-ին Անտվէրպէնից դուրս եկաւ, բաց ծովում ընդհարվեց մի անյայտ նաւի հետ և ճեղքուած ստանալով ընկղմեց։ Նաւի վրա գտնված 223 հոգին խեղդվեցին։ Ազատվեց միայն մի մեքենավար, որին և ձկնորսական նաւերը տարան Օստէնդէ։

ՄՈՍԿՎԱ, 18 հոկտեմբերի։ Մոսկվայի արդիւնաբերական բանւորների շրջաններում նկատվում են մեծ անտարբերութիւն դէպի պրոֆէսիոնալական կազմակերպութիւնները։ Բանւորական միութիւնների դրամարկղները նիւթական մեծ կարիք են զգում, որովհետև բանւորները իրանց ամսավճարները կանոնաւոր չեն վճարում։ Անտարբերութեան պատճառը բացատրվում է վերջին անաջող գործադուլներով, որոնք տեղի ունեցան Գրաչէվի և ուրիշ գործարաններում։

ԿԻԵՎ, 18 հոկտեմբերի։ Հարաւ-արևմտեան երկաթուղային ճանապարհի Դէմչին կայարանի մօտ տեղի ունեցաւ մարդատար գնացքի խորտակում։ Վնասված են ապրանքատար և երկու ճանապարհորդական վագոններ։ Մարդկային զոհեր չը կան։

19 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ, 18 հոկտեմբերի։ Մինիստրների խորհուրդը հաւանութիւն տուեց մահվան պատժի վերացման մասին մշակված օրինագծին, որը երկուշաբթի կը ներկայացվի պալատին։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 18 հոկտեմբերի։ Րուզվէլտը 1904 թւին խոստացաւ Ֆիլիպպեան կղզիներում մտցնել ներկայացուցչական հիմնարկութիւններ, եթէ երկու տարվայ ընթացքում կղզիների վրա խաղաղութիւնը չը խանգարվի։ Իր խոստումը կատարելու համար Րուզվէլտը մարտի 14-ին կը կարգադրէ՝ ձեռնարկելու ընդհանուր ընտրութիւններ կատարելու առաջին ներկայացուցչութեան համար։ Այդ հիմնարկութեան կը յանձնվեն այն գործերը, որոնք մինչև այժմ քննում էին պետական մասնաժողովները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Արդատովից, Օպոչկից, Լգովից, Րիգայից, Վիլնայից հաղորդում են, որ նորակոչների վիճակահանութիւնը խաղաղ կերպով է անցնում։

ՊԱՐԻԶ, 18 հոկտեմբերի։ Մինիստրների խորհուրդը հաւանութիւն տուեց արևմտեան երկաթուղային գծերի գնման առաջարկութեան և միաժամանակ ընդունեց պօստային մինիստրի առաջարկը, յետ ընդունելու պօստային այն պաշտօնեաներին, որոնք անցեալ գործադուլին մասնակցելու համար պաշտօններից արձակված էին։

ՍԻՄԲԻՐՍԿ, 18 հոկտեմբերի։ Երէկ Վօզնեսէնսկի մայր եկեղեցում պատարագի ժամանակ Զախուտաեվկիյ գիւղի Բօգօեավլէնսկի քահանան, բարձրանալով զանգակատան վրա, իրան վայր նետելով մեռաւ։ Ինքնասպանութեան պատճառը—հոգևոր կոչումից զրկվելն է։

ԹԷՄԻՐ-ԽԱՆ-ՇՈՒՐԱ, 18 հոկտեմբերի։ Աչքի առաջ ունենալով սկսլարատինա հիւանդութեան սպառնական չափեր ընդունելը, շրջանային ուսումնարանական վարչութեան կարգադրութեամբ բոլոր ուսումնարանները մինչև հոկտեմբերի 31-ը փակված են։

ՊԵՉԵՆԵԳԱ, 18 հոկտեմբերի։ Տրիֆօնո-Պէչէնեգսկի վանքում, հիմքը փորելու ժամանակ, գտնված են 380 արծաթէ մանէտներ Իվան Գրօզնու ժամանակից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Բանւորական պատգամաւորների գործի քննութեան ժամանակ ներկայ էին պալատի գլխաւոր նախագահը, պալատի երեք անդամները, դասային ներկայացուցիչները, դատախազի երկու օգնականները և 2 քարտուղարներ։ Դատաստանական գործի քննութեան վերջանալը սպասվում է այսօր, դատախազի ճառը՝ երեկոյեան։ Վաղը կորոշվեն հարցերը, իսկ ուրբաթ հաւանական է կը յայտարարվի դատավճիռը։—Ֆէօդօսիայի, Բէլգօրօդի, Պլօցկի, Սուխումի, Լոմժինսկու, Պօդօլսկու, Տամբօվսկու, Օրէնբուրգսկու, Տաւրիսկու, Սմօլէնսկու, Լիֆլեանդսկի նահանգներում, Րօստով—Դօնի վրա, Նովօչերկասկից, Ատկարսկից և ուրիշ տեղերից հաղորդած տեղեկութիւնների հիման վրա հոկտեմբերի 17-ի օրը անցաւ բոլորովին խաղաղ կերպով, կարգը ոչ մի տեղ չը խանգարվեց, և նորակոչների զինուորակոչութիւնները անցնում են խաղաղ կերպով։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 18 հոկտեմբերի։ Անիշխանականուհի Գօլդման և 10 ուրիշ անիշխանականներ, միտինգի ժամանակ կալանաւորվեցին, որտեղ նրանք փառաբանում էին Մակ-Կինլէի սպանիչին։ Անիշխանականները բանտարկված են։ Կալանաւորման ժամանակ նրանք ցոյց տուին սաստիկ մեծ ընդդիմադրութիւն։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Համալսարանի պր. ֆէսօրների խորհուրդը հոկտեմբերի 16-ին տեղի ունեցած ընդհանուր ուսանողական ժողովի առիթով—դիմեց ուսանողներին մի յայտարարութիւնով, որի մէջ մատնանշում են, որ ժողովը տեղի ունեցաւ առանց րէկտօրի թոյլտւութեամբ, որով և խախտեցին ուսանողների ժողովների վերաբերեալ կանոնները։ Պրոֆէսօրների խորհուրդը նախազգուշացնում է ուսանողներին, որ եթէ յետագայում տեղի ունենայ ժողովների կանոնների խախտումը՝ խորհուրդը ստիպված կը լինի փակել համալսարանը։—Ֆօնարնի փողոցում մաքսատան ծառայողի կողոպտման մասնակցող 8 բռնվածները, որոնք իրանց անուանեցին—Սէրգէյ, Իցկօյ Րաբինովիչ, Եւգենի Էյխէնբաում, Իվանով Միչին, Ալէքսանդր Կօչէտկօվ Րօզէնբէրգ, Իվան Տօլմաչեվ, Սէրգէյ Գօլուբէվ, Պաւել Դօրօֆէեվ—բոլորին էլ զինուորական-դաշտային դատարանը մահվան դատապարտեց։ Դատավճիռը ի կատար ածվեց։—Կրօնշտադում բռնված՝ Տուբիլէվիչը, Անաստասիա Մամաչէվա, Աննա Վէնէդիկտօվա, զինուորներ Կօնստանտին Վլասօվը, Ալէքսէյ Իպատօվը, որոնք մտադիր էին ռումբ նետել, բայց վաղօրօք ձեռք առած միջոցների պատճառով բռնվեցին զինուորական-դաշտային դատարանը դրանց բոլորին մահվան դատապարտեց։ Դատավճիռը ի կատար ածվեց։

ՄՈՍԿՎԱ, 18 հոկտեմբերի։ Այսօր ուսանողների մի մասը հակառակ հոկտեմբերի 15-ի տեղի ունեցած ժողովի վճռին, եկաւ դասախօսութիւններին, միւս ուսանողները սկսեցին խանգարել պարապմունքները։ Մի քանի պրոֆէսօրներ ստիպված էին դադարեցնել դասախօսութիւնները։ Իրաւաբանական լսարանի նրբանցքներում ուսանողները սկսեցին երգել «Варшавянка»-ն Այդ ժամանակ րէկտօրի կողմից եկաւ մի լիազօր և յայտարարեց, որ րէկտօրի կարգադրութեամբ համալսարանը մինչև հոկտեմբերի 30-ը փակվում է։ Դրանից յետոյ ուսանողները ժողով ունեցան. նրանց մի մասը, որոնք հաւաքվել էին համալսարանի փակ դռների առաջ, ոստիկանութեան պահանջով ցրվեցին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Հոկտեմբերի 16-ին 184 գաւառներում նշանակված հողային բարեկարգութեան մասնաժողովների անդամների ընտրութիւնները կայացան 170 գաւառներում. ընտրութիւններից հրաժարվեցին 11 գաւառներում, ընտրութիւններ տեղի չունեցան 3 գաւառներում։ Գիւղացիների ընտրութիւնները կայացան 153 գաւառներում, ընտրութիւններից հրաժարվեցին 15 գաւառների գիւղացիները, 16 գաւառներում ընտրութիւնները դեռ չեն վերջացել։ Այդպիսով գաւառական հողային բարեկարգութեան մասնաժողովների կազմակերպութեան գործը, նախատեսված թւով՝ կարելի է համարել կատարելապէս ապահովված. ազգաբնակութիւնը հաւատով է վերաբերվում կառավարութեան ձեռնարկութեանը։—Աչքի առաջ ունենալով Պետական Դումայի դեկտեմբեր ամսում տեղի ունենալիք ընտրութիւնները, ներքին գործերի մինիստրութիւնը առաջարկեց նահանգական զեմստվային կառավարիչներին, որ սրանք նախազգուշացնեն նահանգական և զեմստվային վարչութիւններին, որ զեմստվային ժողովների նիւթական նիստերը տեղի պէտք է ունենան նոյեմբեր ամսվայ ընթացքում, և որ ամենաուշը կարելի է մինչև դեկտեմբերի 11-ը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Հոկտեմբերի 17-ի գիշերը մենակաց բանտի բակը նետվեց մի ռումբ, որը և չը պայթեց։ Բանտային գլխաւոր վարչութիւնը հեռագիր ստացաւ, որ Անտուսկում տաժանակիրների բանտից փախել է Գէրշունին, որին բանտից դուրս են տարել ջրի տակառի մէջ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի։ Հոկտեմբերի 18-ին մինիստրների ժողովը քննեց և հաւանութիւն տուեց պետական հողերը գիւղական բանկին ծախելու կարգի մասին մշակված նախագիծը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերի

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) միզասեռ. հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Կ. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Գ. Յ. Գուրգենով—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութեան։

Ա. Մ. ՓՈՂԻՆՈՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.։

Խ. Գ. ԱԲԵԱՆՑ—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (գօնսուլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ՝ Բ. Նաւասարդեան

Թարգմանվում է

Бейерлейнъ-ի

„Вечерняя Заря"

ՊԻԵՍԱՆ։

1—1

ՀՐԱՒԷՐ

Թիֆլիսի երէցփոխները և ծխական հոգաբարձութեան բոլոր այլ անդամները սրանով հրաւիրվում են ժողովի առաջնորդարան, ամսիս 22-ին, կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին, եկեղեցական մոմավաճառութեան կապալի գործի համար, յօգուտ հայոց ծխական դպրոցների։

Ի դիմաց երէցփոխների և նրանց լիազօրների՝ Աւ. Արասխանեանց

(ու. կ.) 1—2

ԲԺԻՇԿ

Ա. Միքիթարեանց

Մասնագէտ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 10—12, երեկոյեան 6—8; կանանց համար 12—1 ժամը։

Սօլօլակ, անկիւն Բէհբութեան և Պասկեվիչի փողոցների,, № 33/15։

(ա. օ.) 35—100

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առա. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճանիձէի № 36

(կ.չ.ու.) 66—100

Կենտրոնական գրավաճառանոցում

Թիֆլիսում, վաճառվում են Ղազարոս Աղայեանցի հետևեալ աշխատութիւնները

Ուսումն մայրենի լեզուի ա. տարի 23-րդ պատկերազարդ տպ. . . . — 20 կ.

» » » երկ. տ. 10-րդ պատկերազարդ տպ. . . . . — 40 կ.։

» » երր. տ. 6-րդ տպ. — 70 կ.։

» չորր. տ. առաջին տպ. — 90 կ.։

Անահիտ, հին զրոյց, երր. տպագ. — 15 կ.։

Արութիւն և Մանուէլ վէպ երր. տ. — 60 կ.։

Բանաստեղծութիւնների ժողովածու, 1 ր. 50 կ.։

Հայկական հնչիւնների մասին, . — 25 կ.։

Գումարով գնողներին սովորական զիջումն է լինում։ Օտար տեղերից դիմել Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ, արտասահմանից՝ Librairie Central à Tiflis.

չ. 6—10

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Թիֆլիսի գրավաճառների մօտ

ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆԻ

փոխադրած՝

Մանկական պատկերազարդ ու էժան հետևեալ գրքոյկները

ՓՈՔՐԻԿ ՅՈՂԱԿՆ

ՈՒ

ԽԼԸՇԻԿ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

Գինը 55 կոպէկ

—

ՆԱՊԱՍՏԱԿ ԽԵՉԱՆԻ

ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

կամ

Ի՛ՆՉ ՔԵԶ ՕԳՆԻՐ

Գինը 40 կոպէկ

—

ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՍՏԱԿ

Գինը 40 կոպէկ

—

Եւ թարգմանած՝

ՈԴԻՍԵՀԱՐՑՈՒԹԻՒՆ

3 արարուածով պիէսը

Գինը 50 կոպէկ։

Ցանկացողները կարող են դիմել նաև.

Тифлисъ, Орбеліановск. ул. № 24 Левонъ Меликъ-Адамянъ.

(շ. 1) (չ) 18—20

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ս. Գ. Տէրմազանեան

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 9 ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը։ Երևանեան հրապարակ, տ. Գուրգէնովի № 7. պօդեզ նօտար Մղեբրովի։

(ե.հ.շ.) 67—100

Գանձակում տեղի ունեցած բնդհարումների պատճառով ես տեղափոխեցի իմ կենտրօնական ՀԻՒՐԱՆՈՑՍ շքեղ կահկարասիներով Թիֆլիս, Պուշկինսկի փողոցի վրա № 23, պրավօսլաւնի հոգևոր սեմինարիայի դիմաց

„ՆՈՄԵՐԱ ՑԵՆՏՐԱԼ"

մականունով։ Գները 70 կոպէկից մինչև 2 ռուբլի։ Ամսական ցանկացողների հետ առանձին պայմաններով։

Ալէքսանդր Ցարութինով

(հ. կ. ե.) 21—100

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով)։

	Փօստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրան․
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ. 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 15 ր. գիշ.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
(Կարս հասնելը)	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

Ֆրանսիական Շոգենաւային Ընկերութիւն

«ՄԵՍՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ» — «MESSAGERIES MARITIMES».

23-ին հոկտեմբերի (5-ին նոյեմբերի ըստ ն. տ.) մեկնելու է Բաթումից, երեկոյեան ժամը 4-ին, առաջնակարգ «Bosphore» շոգենաւը, հանդիպելով Տրապիզոն, Սամսոն, Կ. Պօլիս, Դարդանէլ, Զմիւռնիա, Պիրէյ, Քալամաթա, Մարսէյլ, Հավր և Լօնդօն։

Ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակները մինչև Պարիզ, նոյնպէս և մինչև Շանղհայ (Չինաստանում) Հեռաւոր Արևելք գնացողների համար, կարելի է ստանալ Թիֆլիսում պակասեցրած գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների համար դիմել ընկերութեան Թիֆլիսի գործակալ պ. Վ. Յակոբեանին, նախկին Արծրունու գալէրէյում թիւ 127 գրասենեակը, հեռախօս՝ թիւ 608։ Գրասենեակը բաց է 9—2 ժամը ցերեկվայ 5—6-ը երեկոյեան, բացի կիրակի օրերից։

(ու.) 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Պ. Զախարբէգեանց

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՋՂԱՅԻՆ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւնը { առաւ. 10—12 ժ. / երեկոյեան 6—7 ժ.

Տէլէֆօն № 1087

Սօլօլակ, Լերմօնտօվսկայա փող., 16.

(ա. օ.) 33—150

ԲԺԻՇԿ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 8—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինեան պրօսպէկտի և Կոջօտսկայեա փողոցի, տուն Թաժամեանի։ Մուտքը Կոջօտսկի փողոցից № 2.

(ա. օ.) 260—300

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Կ. ԿԼՕՆԺԵԱՆ

Ընդունում է բերանի և ատամների հիւանդութիւն ունեցողներին. պատրաստում է արուեստական ատամներ, քիմք, քիթ և անզգայացնելով ծռացված ատամներ պրօֆիլներ։

Ընդունելութեան ժամերը 9—2 առաւօտեան և 4—6 երեկոյեան։

Հասցէն՝ Վանքի և Բարօնսկի փողոցների անկիւն № 10։ (ա.օ.) 27—30

Պահանջեցէք ամեն տեղ «ՕԴՕԲՐԻՆ»

Միայն Միխայի Լէբէդեվի

„Этикетъ утвержденъ прав." մակագրութիւնով

Գլխաւոր պահեստանոցին գեղագործական ապրանքների վաճառման Կովկասեան ընկերութեան մէջ—Թիֆլիս, Բագու, Բաթում։

10, 20, 30 19—40

Գիւլաքարակի (Լօռուայ գաւառ), Դղլաղի, Դսեղի և Լաջօղաղի համար

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

Դիմել՝ Ներսիսեան դպրոց, Միութեան խորհրդին։

2—2

Լոյս տեսաւ

ՋԵՅՄՍ ՄՈՐԻԵՐԻ

ՀԱՋԻ ԲԱԲԱՅԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻԱՅՈՒՄ

վէպ պարսկական կեանքից

երկրորդ հատոր

(320 երես)

ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.

«Հաջի Բաբայի» երկու հատորի գինն է 3 ր. 50 կոպ (720 երես)։ «Մուրճի» տարեկան բաժանորդները ճանապարհախաչ չեն վճարում և 2 հատորի համար ուղարկում են միայն 2 ռուբլի։

9—10

Ներսիսեան դպրոցի

VII դասարանի

ՄԻ ԱՇԱԿԵՐՏ

ցանկանում է դասեր տալ երեխաներին

մատչելի գներով

հայերէնից և միւս առարկաներից։ Պայմանների մասին հարցնել՝ Թամամշեվի քարվանսարա, կօշիկների խանութ Յովհաննէս Արգարեանցին կամ Բէյբութեան փողոց № 16, Պարոյրին։

6—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ, հոկտեմբերի 20-ին, նշանակված է ժողովարանի պ.պ. անդամների ընդհանուր ժողով, քուէարկելու այն անձերին, որոնք առաջարկված են իբրև կանդիդատներ, նաև վճռելու մի քանի տնտեսական հարցեր։ Եթէ ամսի 20-ին ընդհանուր ժողովը չը կայանայ անդամների կանոնաւոր թիւ ներկայ չը լինելու պատճառով, այդ դէպքում ժողովը կը կայանայ նոյեմբերի 3-ին։

(10, 15, 20) 3—3

ԸՆՏԻՐ ԸՆԹԵՐՑԱՆԵԼԻ

ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ

1. «Միրա» գրքից 9 պատմ. } գերման. 40 կ.
2. Ժամանակը ոսկի } պատկեր. 40 »
3. Բաշ Աչուկ . . . . . 25 »
4. Սասունցի Դաւիթ } պատմ. . 30 »
5. Խուլ Խաչիկ } վէպիկներ . 25 »
6. Ծովինար . . . . . 20 »
7. Շէն թագաւորի աղջիկ . . 20 »
8. Երկու աղբերացիք. . . . 30 »
9. Աստուած ազգաց կերպով . 20 »
10. Անմեռ աշխարհ . . . . 8 »
11. Հէքիաթներ . . . . . 30 »
12. Աստուած չը ճանաչող } պատկեր. . 10 »
13. Պալօ Աւօ և Խաչօն . . 12 »
14. Երկասիրութիւններ ա. կապուկ . 50 »

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին, գումարով ցանկացողները իրան՝ Քամալեանց Ս.-ին, Ներսիսեան դպրոց։ (չ. ու. կ.) 9—20

Հայուհեաց որբախնամ ընկերութեան

վարչութիւնը, ի նկատի ունենալով որբանոցի շուտափոյթ բացման անհրաժեշտութիւնը՝ խնդրում է հայ հասարակութեանը չը զլանալ իր անյապաղ օգնութիւնը։ Նուիրատուները և անդամ գրուել ցանկացողները, կարող են դիմել երեքշաբթի, շաբաթ և կիրակի օրերը ժամը 10-ից մինչև 2-ը հետևեալ հասցէով. Բէհբութ. փող. տ. № 33, նախագահուհի օր. Ս. Բայազօղլեանին։ Իսկ նուիրատուութիւն ընդունում են «Երկիր», «Մշակ» և «Տ. Գ.» թերթերը։

2—3

Լոյս տեսաւ

Ա. ԶԱՆԵԱՆԻ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գինն է 10 կոպ.։ Դիմել՝ գրավաճառներին։

3—10

Ժողովեցէք ամեն տեսակ ոսկրներ և փաճուցէք

Եկատերինօդարում գտնվող «Կուբանեան սօսինձագործ ընկերութիւն»-ը պատիւ ունի յայտնել և գիտութիւն ընդունելու, որ նա Թիֆլիսում բացել է մի պահեստ՝ գնելու ամեն տեսակ ոսկրներ. կը գնվի անսահմանափակ չափով։ Տեղեկութիւնների համար դիմել՝ Միքայէլեան փողոց, իշխան Վօրօնցօվի արձանի դիմաց, Յարութիւն Զալախեանին փուռը։

Պահեստը գտնվում է Հավլաբարում՝ Կախեթինսկի փողոց № 75։

3—5

Փորձված Ուսուցչուհի

որոնում է մասնաւոր ԴԱՍԵՐ։

Հասցէն՝ «Մշակ»-ի խմբագրատանը։

3—10

«ԳՈՒՏԵՆԲԵՐԳ» ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

Յայտարարում է, որ տպագրութեան յանձնվեց և շուտով լոյս կը տեսնի պ. Սեդրակ Մանդինեանի «Русская Хрестоматія для армянъ» ա. գիրքը, դասաւանդութեան բացատրութիւններով։

3—3

Պ. Ե. ԱՒՍԱՐԳԻՍՕՎԻ

ԱՅԳԵՏՆԿԱՐԱՆԸ

բաց է թողնում պտղատու ծառեր արտասահմանեան, ռուսաց և կովկասեան տեսակի։ Հասցէն կայարան Սկրա (ст. Скра зак. ж. д. Авсаркисову). Կատալօգը ուղարկվում է ձրի։

5—10